

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΕΡΓΑΣΙΑ

για

ΠΜΣ: Ποινικές Επιστήμες

Ειδίκευση: Ποινικό Δίκαιο και Ποινική Δικονομία

**Μάθημα: Ειδικά θέματα του Ποινικού Δικονομικού Δικαίου
με θέμα:**

**«Το αντικείμενο της ποινικής δίκης, το δεδικασμένο, η
μεταβολή της κατηγορίας και η συναφής προβληματική της
ΕΣΔΑ»**

Ημερομηνία εισηγήσεων: 15.11.2023

Επιβλέποντες Καθηγητές:

Αριστομένης Τζαννετής - Αλέξανδρος Δημάκης

Μεταπτυχιακοί Φοιτητές:

Ευάγγελος Πλακαλής

Γεώργιος Καλογεράκης

Ζωή-Ελευθερία Παπαδάτου

ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ NE BIS IN IDEM **(Θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος)**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Το αντικείμενο της ποινικής δίκης

Η οριοθέτηση της έννοιας του αντικειμένου της ποινικής δίκης αποβαίνει αναγκαία για την ερμηνευτική διασάφηση ορισμένων δικονομικών θεσμών (επιτρεπτή μεταβολή της κατηγορίας – εκκρεμοδικία – δεδικασμένο). Με άλλους λόγους, η έκταση που προσδίδεται στο αντικείμενο της ποινικής δίκης ασκεί ουσιώδη επιρροή στη λειτουργία δικονομικών θεσμών, οι οποίοι αναπτύσσουν εμβέλεια τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά την αμετάκλητη περάτωση της ποινικής διαδικασίας.

Το αντικείμενο της ποινικής δίκης αντιδιαστέλλεται από το αντικείμενο της πολιτικής δίκης. Στην τελευταία, γίνεται δεκτό ότι ο πολιτικός δικαστής δεσμεύεται από τα αιτήματα των διαδίκων και δεν μπορεί να επεκτείνει το διαγνωστικό έλεγχο σε ζητήματα που δεν ήχθησαν ενώπιον του, ούτε και να αναγνωρίσει, επιδικάσει ή διαπλάσσει κάτι πέραν των αιτηθέντων. Συνεπώς, το αντικείμενο της πολιτικής δίκης ταυτίζεται με τα αιτήματα των διαδίκων (“Ne eat iudex ultra petita partium”). Περαιτέρω, ο πολιτικός δικαστής αποφαινεται με βάση τους πραγματικούς ισχυρισμούς που προτείνουν και αποδεικνύουν οι διάδικοι, χωρίς να δικαιούται να διευρύνει ή να συρρικνώσει το πραγματικό υπόβαθρο της εκάστοτε αίτησης παροχής δικαστικής προστασίας, ούτε (καταρχήν) να συλλέγει αυτεπαγγέλτως αποδείξεις. Ενόψει των ανωτέρω, στην πολιτική δίκη ισχύει η λεγόμενη «συζητητική αρχή».

Αντιθέτως, στην ποινική δίκη ο Εισαγγελέας δεν έχει ρόλο διαδίκου, ούτε επιδιώκει την ικανοποίηση ορισμένης αξίωσης, αλλά εισάγει προς δικαστική διερεύνηση ορισμένη κατηγορία, προκειμένου να βεβαιωθεί η τέλεση συγκεκριμένου εγκλήματος και να τιμωρηθεί ο δράστης του. Κατά συνέπεια, στο ποινικό δικαστήριο ανατίθεται η διερεύνηση και ο έλεγχος ορισμένης ποινικής υπόθεσης, που ήχθη ενώπιον του κατόπιν εισαγγελικής πρωτοβουλίας. Σκοπός της διερευνητικής δραστηριότητάς του είναι η απόφαση (ή διάψευση) ότι συγκεκριμένο πρόσωπο κατέστη αξιόποιο επειδή παρέβη τους κυρωτικούς κανόνες του ουσιαστικού ποινικού δικαίου. Για την αποτελεσματική εκπλήρωση του σκοπού αυτού, ο ποινικός δικαστής

(πρέπει να) διαθέτει ευρεία περιθώρια δράσης, χωρίς να αυτοπεριορίζεται από τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά και αποδείξεις που τίθενται υπ' όψιν του, ούτε και από τη νομική αξιολόγηση που προσδίδει σε αυτά η εισαγγελική αρχή κατά τη διατύπωση της κατηγορίας. Ασφαλώς, ο ποινικός δικαστής δεν επιλαμβάνεται αυτεπαγγέλτως μιας ποινικής υποθέσεως, δεδομένου ότι στα σύγχρονα φιλελεύθερα ποινικοδικονομικά συστήματα ισχύει η «κατηγορητική αρχή» (“*nemo iudex sine actore*”). Τούτο έχει ως συνέπεια την αναγκαστική δέσμευση του δικαστηρίου από το περιεχόμενο της εισαγγελικής κατηγορίας, προκειμένου να μην καταστρατηγείται η εν λόγω αρχή και να μην δικάζεται ορισμένο πρόσωπο για ορισμένη πράξη που του αποδίδεται άνευ προηγούμενης ποινικής δίωξης γι' αυτήν. Παρατηρείται ήδη, λοιπόν, η ανάπτυξη αντίρροπων δυνάμεων κατά την οριοθέτηση του αντικείμενου της ποινικής δίκης, στο μέτρο που αφενός το δημόσιο συμφέρον επιτάσσει την ανάθεση ευρέων διερευνητικών καθηκόντων στο δικαστή, αφετέρου δε τα τελευταία δεν πρέπει να αντιφάσκουν στην προστατευτική -για τον κατηγορούμενο- κατηγορητική αρχή, κατά τρόπο που απολήγει στην καταδίκη του για πράξη που δεν διώχθηκε.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το αντικείμενο της ποινικής δίκης είναι ευρύτερο εκείνου της πολιτικής δίκης, δεδομένου ότι είναι ευρύτερο το διερευνητικό καθήκον του ποινικού δικαστή έναντι του (ποικιλοτρόπως περιορισμένου) διαπιστωτικού – διαγνωστικού καθήκοντος του πολιτικού δικαστή. Στην ποινική δίκη ισχύει η αρχή της ανακρίσεως, η οποία αποδίδει αυτή την ευρύτερη διερευνητική δράση των φορέων της ποινικής δικαιοσύνης.

Κατά τον ορισμό του Ανδρουλάκη, ως «αντικείμενο της ποινικής δίκης» νοείται ο,τιδήποτε καλύπτεται από το διαγνωστικό καθήκον (του ποινικού δικαστή), αυτό δηλαδή που έχει καθήκον να ψάξει και να βρει ο δικαστής. Ο ίδιος διευκρινίζει πως ως τέτοιο νοείται το «δέον αντικείμενο» της ποινικής δίκης, σε αντίθεση προς το «ον αντικείμενο» (κατά τη διάκριση του Keetsin Liu). Με τον τελευταίο αυτόν όρο αποδίδεται ό,τι πραγματικά ερεύνησε και εκδίκασε ο ποινικός δικαστής (res iudicata), ενώ με τον πρώτο νοείται ό,τι θα έπρεπε να ερευνηθεί και να εκδικαστεί [Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 5^η έκδοση, Αθήνα 2020, σελ. 193].

Αλλά τι καλύπτεται από το εν λόγω διαγνωστικό καθήκον του ποινικού δικαστή; Την απάντηση στο ερώτημα αυτό δίδει η διάταξη 351§1 εδ. β' ΚΠΔ: «Ο ίδιος φροντίζει με επιμέλεια ώστε [...] να διασαφηνιστούν όσο το δυνατόν πληρέστερα τα σχετικά με την πράξη και όλα όσα αφορούν την κατηγορία ή την υπεράσπιση [...]». Από την εν λόγω διάταξη συνάγεται πως το διερευνητικό καθήκον του ποινικού δικαστή εκτείνεται σε όλο το εύρος της πράξης (=δικονομική πράξη), η οποία αποτελεί το αντικείμενο της κατηγορίας.

Η ανωτέρω παρατήρηση δεν πρέπει να οδηγήσει στο συμπέρασμα πως το αντικείμενο της ποινικής δίκης ταυτίζεται απολύτως με τη δικονομική πράξη. Κατ' ακριβολογία, η τελευταία παριστά το ελάχιστο δυνατό περιεχόμενο του αντικειμένου της ποινικής δίκης, στο οποίο ενδέχεται να εντάσσονται πλείονες αυτοτελείς δικονομικές πράξεις, όταν συνεκδικάζονται περισσότερα συναφή εγκλήματα (ΚΠΔ 128 επ.). Και όταν δε, το αντικείμενο της ποινικής δίκης ταυτίζεται με την ενιαία δικονομική πράξη, ισχύει η «αρχή του αδιαιρέτου» σύμφωνα με την οποία το δικαστήριο οφείλει να ερευνήσει ολόπλευρα το σύνολο του αντικειμένου της ποινικής δίκης, χωρίς να δικαιούται να κρίνει μέρος μόνον αυτού εκδίδοντας τμηματικές αποφάσεις. Με άλλους λόγους, το δικαστήριο εκδίδει μία μόνον απόφαση για την ίδια δικονομική πράξη. Αντιθέτως, όταν συνεκδικάζονται πλείονες διακριτές δικονομικές πράξεις, το αντικείμενο της ποινικής δίκης καθίσταται διαιρετό, αφού το δικαστήριο μπορεί να εκδώσει απόφαση μόνο για την πράξη, για την οποία κρίνει ότι είναι ώριμο να αποφανθεί, διατάσσοντας το χωρισμό της δίκης για τις υπόλοιπες. Συμπερασματικά, το αντικείμενο της ποινικής δίκης δύναται να είναι ευρύτερο από τα όρια της δικονομικής πράξης, ουδέποτε όμως στενότερο.

Είδαμε προηγουμένως ότι τα όρια του διερευνητικού καθήκοντος του ποινικού δικαστηρίου περιορίζονται από την κατηγορητική αρχή, ώστε να μην δικάζεται ένα πρόσωπο για μια πράξη, για την οποία δεν ασκήθηκε ποινική δίωξη. Κατά συνέπεια, τα όρια του διερευνητικού καθήκοντος αποκρυσταλλώνονται βάσει του περιεχομένου της εισαγγελικής κατηγορίας, η οποία -αντιστρόφως- συνεπάγεται το «θεματικό περιορισμό» της αποφασιστικής αρμοδιότητας του ποινικού δικαστή. Ειδικότερα, ο ως άνω περιορισμός επιτυγχάνεται με την περιγραφή της (μίας ή περισσότερων) αξιόποινης πράξης που περιέχεται είτε στην εισαγγελική παραγγελία για διενέργεια κύριας ανάκρισης (ΚΠΔ 246§1), είτε στο κλητήριο θέσπισμα που επιδίδεται στον κατηγορούμενο όταν η ποινική δίωξη ασκείται με την απευθείας εισαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο (ΚΠΔ 321§1 στοιχ. δ'), είτε στην εισαγγελική αίτηση για έκδοση ποινικής διαταγής (ΚΠΔ 409). Διαπιστώνεται, λοιπόν, πως η ακριβής οριοθέτηση του αντικειμένου της ποινικής δίκης συνιστά έννομη συνέπεια της άσκησης ποινικής δίωξης. Αυτό σημαίνει ότι η περαιτέρω πορεία της ποινικής δίκης, τόσο κατά την ανακριτική διερεύνηση, όσο και κατά την ενώπιον των δικαστικών συμβουλίων και του δικαστηρίου διαδικασία είναι δέσμια του αντικειμένου που καταγράφηκε στη δίωξη. Δεν υπάρχουν περιθώρια να επεκταθεί η έρευνα σε άλλη πράξη, πολύ δε περισσότερο να ληφθεί απόφαση για άλλη πράξη [Παπαδαμάκης Α., Ποινική Δικονομία (Θεωρία-Πράξη-Νομολογία), 9^η έκδοση (2019), σελ. 260].

Παρατηρείται πως ο «θεματικός περιορισμός» του αντικειμένου της ποινικής δίκης αποτελεί συνάρτηση του περιεχομένου της εισαγγελικής κατηγορίας. Ωστόσο, ως προελέχθη στην εισαγωγική παράγραφο της παρούσης, η έκταση που προσδίδεται στο αντικείμενο της ποινικής δίκης ασκεί ουσιώδη επιρροή στη λειτουργία δικονομικών θεσμών (μεταβολή κατηγορίας – εκκρεμοδικία – δεδικασμένο), οι οποίοι αναπτύσσουν εμβέλεια τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά την αμετάκλητη περάτωση της ποινικής διαδικασίας. Δεδομένου όμως πως τα αντικειμενικά όρια των εν λόγω θεσμών πλαισιώνονται εντός της έννοιας της (ίδιας) δικονομικής πράξης, εκείνο που αποτελεί κεντρικό μέγεθος και κοινή συνισταμένη των εν λόγω θεσμών είναι η δικονομική πράξη (και όχι το αντικείμενο της ποινικής δίκης που ενδέχεται να είναι ευρύτερο όταν εμπεριέχει πλείονες συνεκδικαζόμενες αυτοτελείς δικονομικές πράξεις). Ειδικότερα, η πράξη για την οποία επιβάλλεται καταδίκη, απαιτείται να είναι η ίδια -τουλάχιστον κατά τα ουσιώδη στοιχεία της- με εκείνη για την οποία ασκήθηκε η ποινική δίωξη. Στο μέτρο αυτό -εφόσον δεν μεταβάλλεται η ταυτότητα της δικονομικής πράξης- είναι δυνατή η μεταβολή της κατηγορίας (ΚΠΔ 343§2 και 369§3). Περαιτέρω, η αυτή πράξη απαγορεύεται να επανακριθεί [αρχή *ne bis in idem*], όσο μεν εκκρεμεί η ποινική δίκη λόγω εκκρεμοδικίας (ΚΠΔ 57§3), μετά δε την έκδοση αμετάκλητης απόφασης λόγω δεδικασμένου (ΚΠΔ 57§1).

Συνεπώς, από το γεγονός ότι τα αντικειμενικά όρια της μεταβολής της κατηγορίας, της εκκρεμοδικίας και του δεδικασμένου ταυτίζονται με τα όρια της δικονομικής πράξης προκύπτει η σπουδαία πρακτική αναγκαιότητα του εννοιολογικού της προσδιορισμού. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, θα διενεργηθεί μια απόπειρα οριοθέτησης της δικονομικής πράξης (θεωρία) υπό το πρίσμα του θεσμού του δεδικασμένου. Περαιτέρω, σημειώνεται ότι σημείο αναφοράς και κεντρική βιβλιογραφική πηγή για τη βαθύτερη ενασχόληση με τα ζητήματα που επιχειρεί να αγγίξει η παρούσα εργασία συνιστά το σύγγραμμα του Καθηγητή Αριστομένη Τζαννετή [Τζαννετής Α., Η ταυτότητα της δικονομικής πράξης, Αθήνα 2010], όπου και παραπέμπω γενικώς ως προς το σύνολο των προβληματισμών.

Επίσης, αναφέρεται ότι στο πλαίσιο κατανομής των εργασιών για τις ανάγκες ολόπλευρης διερεύνησης του ζητήματος, η νομολογιακή προσέγγιση του εν λόγω θέματος υπό το πρίσμα του δεδικασμένου επιχειρείται στην εργασία του κ. Γεωργίου Καλογεράκη, ενώ η θεωρητική και νομολογιακή προσέγγισή του υπό το πρίσμα της μεταβολής της κατηγορίας επιχειρείται στην εργασία της κας Ζωής - Ελευθερίας Παπαδάτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' – Ο θεσμός του δεδικασμένου

I. Νομική φύση – Προϋποθέσεις – Έννομες συνέπειες

Το δεδικασμένο συνιστά αρνητική δικονομική προϋπόθεση της ποινικής δίκης (ΚΠΔ 57§1). Η ένταξή του αποκλειστικώς στους θεσμούς του ποινικού δικονομικού δικαίου αναγνωρίζεται τόσο από τη θεωρία όσο και από τη νομολογία. Τούτο δε διότι αναπτύσσει εμβέλεια μόνο στο πλαίσιο συγκεκριμένης -χρονικά επόμενης- ποινικής δίκης, επιφέροντάς την κατάλυσή της όταν καταφαθούν οι προϋποθέσεις του, χωρίς να επιδρά επ' ελάχιστον στο πεδίο των προϋποθέσεων του αξιοποίνου ορισμένης πράξης.

Προκειμένου να επιφέρει τις έννομες συνέπειές του προϋποθέτει:

α) ταυτότητα προσώπου (υποκειμενικό όριο), β) ταυτότητα της δικονομικής πράξης (αντικειμενικό όριο), γ) προηγούμενη αμετάκλητη δικαστική κρίση, είτε καταδικαστική είτε αθωωτική (χρονικό όριο). Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί πως ο θεσμός της εκκρεμοδικίας (ΚΠΔ57§3) συμπίπτει με το θεσμό του δεδικασμένου, στο μέτρο που οι δύο θεσμοί προϋποθέτουν περισσότερες ποινικές δίκες και υπηρετούν ομόρροπο σκοπό (δηλαδή τον αποκλεισμό των πολλαπλών διώξεων ενός προσώπου για την ίδια πράξη – ne bis in idem). Μόνη διαφορά τους συνιστά το χρονικό σημείο (διαδικαστικό στάδιο) στο οποίο ευρίσκεται η χρονικώς προηγούμενη ποινική διαδικασία, προκειμένου αυτή να ασκήσει επιρροή στην χρονικώς μεταγενέστερη. Η εκκρεμοδικία προϋποθέτει ασκηθείσα ποινική δίωξη και -άρα- εκκρεμή ποινική δίκη, χωρίς ακόμη να έχει καταστεί αμετάκλητη, ενώ το δεδικασμένο προϋποθέτει -ως προελέχθη- αμετάκλητη δικαστική κρίση.

Κατά τα λοιπά, αμφότεροι οι θεσμοί επιφέρουν την αυτή έννομη συνέπεια, ήτοι την κήρυξη του απαραδέκτου της χρονικώς μεταγενέστερης ποινικής δίωξης (ΚΠΔ 57§§2-3). Εξάλλου, η προβολή τόσο της εκκρεμοδικίας όσο και του δεδικασμένου μπορεί το πρώτον να λάβει χώρα και ενώπιον του Αρείου Πάγου, με την μορφή αναιρετικού λόγου (ΚΠΔ 510§1 στοιχ. ΣΤ'). Για τους λόγους αυτούς, και μολονότι ο θεσμός της εκκρεμοδικίας προβλέφθηκε ρητώς με τη θέση σε ισχύ του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ν. 4620/2019), οι αναπτύξεις που ακολουθούν αφορούν mutatis mutandis την οριοθέτηση της δικονομικής πράξης και στο θεσμό της εκκρεμοδικίας.

Περαιτέρω, αξίζει να σημειωθεί ότι με την ισχύ του δεδικασμένου εξοπλίζεται μόνον η αμετάκλητη απόφαση (ή βούλευμα) του ποινικού δικαστηρίου (ή συμβουλίου) που αποφαινεται για τη βασιμότητα ή μη της κατηγορίας ή παύει οριστικά την ποινική δίωξη για μια αξιόποινη πράξη. Συνεπώς, δεν περιβάλλονται με την ισχύ δεδικασμένου οι διατάξεις αρχειοθέτησης των μηνύσεων (ΚΠΔ 43§§3-5) και απόρριψης

των εγκλήσεων (ΚΠΔ 51§§2-3) που εκδίδονται από τον Εισαγγελέα. Αυτές παράγουν «περιορισμένο οιονεί δεδικασμένο» που ισχύει στην (προ διώξεως) διαδικασία και υποχρεώνει τον -επιγενομένως επιληφθέντα- Εισαγγελέα να απορρίπτει κάθε νέα καταγγελία κατά του ίδιου προσώπου που βασίζεται στα ίδια πραγματικά περιστατικά και στα ίδια αποδεικτικά στοιχεία. Ωστόσο, το εν λόγω «οιονεί δεδικασμένο» κάμπτεται και μπορεί να ασκηθεί ποινική δίωξη για την ίδια πράξη, ύστερα από μία νέα καταγγελία (μήνυση – έγκληση) που περιέχει νέα στοιχεία ή νέες αποδείξεις (ΚΠΔ 43§6 και 51§4). Τέλος, το «οιονεί δεδικασμένο» που παράγουν οι εισαγγελικές διατάξεις δεν παρέχει δυνατότητα στο επιληφθέν ποινικό δικαστήριο να κηρύξει την ποινική δίωξη απαράδεκτη, όταν η τελευταία ασκήθηκε κατά παράβαση αυτού, διότι από τις εισαγγελικές διατάξεις δεν απορρέει δεδικασμένο κατά την έννοια του άρθρου 57§1 ΚΠΔ [ΑΠ (Ε' Ποινικό Τμήμα) 420/2023].

II. Δικαιολογητικές βάσεις του δεδικασμένου

Στον πυρήνα της δικαιολογητικής βάσης του δεδικασμένου εντοπίζονται δύο αρχές που τελούν σε σχέση σύγκρουσης μεταξύ τους: αφενός η αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης και αφετέρου η αρχή της ασφάλειας δικαίου.

Η αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης υπαγορεύει την έκδοση δίκαιων και ορθών αποφάσεων με τα κριτήρια του ουσιαστικού ποινικού δικαίου. Συνεπώς, η εν λόγω αρχή ικανοποιείται όταν η εκδοθείσα απόφαση ανταποκρίνεται στην αλήθεια και συλλαμβάνει προσηκόντως το μέγεθος του αδίκου και της ενοχής του υπαιτίου.

Στον αντίποδα, **η αρχή της ασφάλειας δικαίου** αναλύεται σε δύο επιμέρους συνιστώσες: στη βεβαιότητα του προσανατολισμού και στη βεβαιότητα της πραγμάτωσης του δικαίου (ορολογία αντλούμενη από τον T. Geiger). Η πρώτη προσλαμβάνει ατομική διάσταση και συνοψίζεται στη (δικαιολογημένη) εμπιστοσύνη του κατηγορούμενου ότι με την αμετάκλητη δικαστική απόφαση κρίθηκε τελειωτικά η εγκληματική συμπεριφορά του ως προς όλες τις όψεις της. Εξάλλου, η αρχή της άπαξ εκδικάσεως της ίδιας πράξης (ne bis in idem) συνδέεται με τον αναβαθμισμένο ρόλο του κατηγορουμένου στο πλαίσιο της κατηγορητικής δίκης, ο οποίος δικαιούται να γνωρίζει την έκταση των περιστάσεων της εγκληματικής συμπεριφοράς του που αποκλείεται να διωχθούν εκ των υστέρων. Η δεύτερη έχει υπερατομικό χαρακτήρα και παριστά την εμπιστοσύνη της ολότητας στην αυθεντία των αμετάκλητων αποφάσεων (ασχέτως εάν είναι ορθές ή εσφαλμένες), προκειμένου να επέλθει η ζητούμενη για το ποινικοδικονομικό δίκαιο αποκατάσταση της δικαιοσύνης ειρήνης.

Από τα ανωτέρω διαπιστώνεται πως η ορθή και δίκαιη αμετάκλητη ποινική απόφαση δεν δημιουργεί πεδίο εντάσεως μεταξύ των δύο αυτών

αρχών, δεδομένου ότι αμφότερες ικανοποιούνται πλήρως. Το πρόβλημα εμφανίζεται όταν η αμετάκλητη δικαιοδοτική κρίση είναι εσφαλμένη κατά περιεχόμενο, οπότε ανακύπτει το εξής ερώτημα: Δικαιούται το Κράτος να επιδιώξει την αποκατάσταση της αρχής της ουσιαστικής δικαιοσύνης με τη δρομολόγηση νέων δικών προς αποκατάσταση του σφάλματος ή υποχρεούται να ανεχτεί τις πλημμέλειες της απόφασης, προκειμένου να διασωθεί η αρχή της ασφάλειας δικαίου που προστάζει να μην δικάζεται η ίδια πράξη επανειλημμένως;

Γίνεται ευρέως δεκτό πως η αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης υποχωρεί έναντι της αρχής της ασφάλειας δικαίου στον τομέα του δεδικασμένου και τούτο για τους εξής λόγους:

A) Η αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης θα υπερτερούσε, εάν ήθελε υποτεθεί ότι αποκλειστικός σκοπός του ποινικού δικονομικού δικαίου είναι η ζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας. Πράγματι, χάριν αυτού του σκοπού, η ατέρμονη επανάληψη των ποινικών δικών -εωσότου συλληφθεί πλήρως το μέγεθος της απαξίας της εγκληματικής συμπεριφοράς- θα ήταν ενδεδειγμένη. Ωστόσο, η ουσιαστική αλήθεια δεν αποτελεί το αποκλειστικό ζητούμενο της ποινικής δίκης, διότι δεν είναι αντικειμενική ούτε απόλυτη. Πράγματι, η ζητούμενη αλήθεια ουδέποτε μπορεί να αποτυπωθεί σε μια ποινική απόφαση κατά τρόπο άκρως αντικειμενικό, καθώς η προσπάθεια του δικαστή να αναπαραστήσει την πραγματικότητα επηρεάζεται αναπόφευκτα από τις υποκειμενικές του εκτιμήσεις, σκέψεις και βιώματα. Περαιτέρω, η προσπάθεια ζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας υπόκειται σε ορισμένους κανονιστικούς υφής περιορισμούς (π.χ. αποδεικτικές απαγορεύσεις), γεγονός που υποδηλώνει ότι η έννομη τάξη αφενός αναγνωρίζει το σχετικό χαρακτήρα της (ουσιαστικής αλήθειας) και αφετέρου την αποκλείει από μία ενδεχόμενη μονοπωλιακή θέση στον τομέα του σκοπού του ποινικοδικονομικού δικαίου, δεδομένου ότι δίδει προβάδισμα σε άλλες αρχές που αξιολογεί ως υπέρτερες.

B) Πράγματι, η αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης υπερτερεί έναντι της αρχής της ασφάλειας δικαίου στο πεδίο της επανάληψης της διαδικασίας (ΚΠΔ 525 επ.). Ωστόσο, ο εξαιρετικός χαρακτήρας της (έκτακτης) διαδικασίας επανάληψης της διαδικασίας, καθώς και ο κλειστός αριθμός και η αυστηρότητα των προϋποθέσεων της επιβεβαιώνουν τον κανόνα του προβαδίσματος της αρχής της ασφάλειας δικαίου έναντι της αρχής της ουσιαστικής δικαιοσύνης. Διότι ο νομοθέτης αναγνωρίζει ευθέως πως ανέχεται καταρχήν την ύπαρξη ελλিপών ή εσφαλμένων αμετάκλητων αποφάσεων χάριν της ασφάλειας δικαίου, και μόνον όταν διαπιστώνεται πλημμέλεια της δικαιοδοτικής κρίσης που ισοδυναμεί με κατάφωρη και υπέρμετρη αδικία -θίγουσα κατά τρόπο ανυπόφορο τις θεμελιώδεις σταθμίσεις της έννομης τάξης- είναι δυνατή η ανατροπή του δεδικασμένου. Πρόσθετο επιχείρημα προς τούτο συνιστά και το γεγονός

πως ο νομοθέτης τάσσει χαλαρότερες προϋποθέσεις για την επανάληψη της διαδικασίας υπέρ του αδίκως καταδικασθέντος κατηγορουμένου, σε σχέση με εκείνες που απαιτούνται για την επανάληψη της διαδικασίας σε βάρος του αδίκως αθωωθέντος κατηγορούμενου, δεδομένου πως στην πρώτη περίπτωση θίγονται οι θεμελιώδεις αξιολογήσεις του δικαίου κατά τρόπο άκρως ανυπόφορο και όχι απλώς μη ανεκτό. Συνεπώς, εκεί η αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης συνεφέλκεται και με άλλες αρχές της έννομης τάξης (λ.χ. προστασία της αξίας του ανθρώπου) και η δυναμική που αναπτύσσεται εκτοπίζει -κατ' εξαίρεση- την αρχή της ασφάλειας δικαίου από την πρωταρχική της θέση στον τομέα του δεδδικασμένου. Αντίθετα, εάν ο νομοθέτης έτασσε τις αυτές προϋποθέσεις για την ανατροπή του δεδδικασμένου στις (ανόμοιες) περιπτώσεις των καταδικαστικών και αθωωτικών αποφάσεων, θα μπορούσε να συναχθεί ex lege επιχείρημα ότι προτάσσει την αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης. Όμως, κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει. Τούτων λεχθέντων, προκύπτει το συμπέρασμα πως στον τομέα του δεδδικασμένου η αρχή της ασφάλειας δικαίου υπερτερεί έναντι της αρχής της ουσιαστικής δικαιοσύνης.

Πέραν τούτων, δικαιολογητική βάση του δεδδικασμένου συνιστά κατά την ορθότερη γνώμη και η ούτω καλούμενη **«κυρωτική λειτουργία»** του. Κατ' αρχάς, η έννομη συνέπεια του δεδδικασμένου συνίσταται στην κατάλυση όσων -μη κριθεισών- ποινικών αξιώσεων απορρέουν από την (ίδια) πράξη, που κρίθηκε αμετακλήτως. Η εν λόγω έκπτωση των ποινικών αξιώσεων λειτουργεί ως κύρωση που επιβάλλεται σε βάρος των κρατικών οργάνων, λόγω της (υπαίτιας) παράλειψής τους να ασκήσουν ολόπλευρα το διερευνητικό τους καθήκον, με συνέπεια να αξιολογείται πλημμελώς η εγκληματική συμπεριφορά. Δεν είναι ορθό να επωμίζεται ο κατηγορούμενος τις συνέπειες (με την επανεκδίκαση μη κριθεισών όψεων της ίδιας πράξης) της πλημμελούς διεξαγωγής του διερευνητικού καθήκοντος του ποινικού δικαστηρίου, ειδικώς από τη στιγμή που το τελευταίο έχει στη διάθεσή του όλον τον κρατικό μηχανισμό της ποινικής καταστολής. Περαιτέρω, η «κυρωτική (μέσω της κατάλυσης μη κριθεισών ποινικών αξιώσεων) λειτουργία» του δεδδικασμένου αναπτύσσει προστατευτικό για τον κατηγορούμενο ρόλο, δεδομένου πως αποθαρρύνει την κρατική πρακτική να διώκεται τμηματικά ο τελευταίος για επιμέρους όψεις της ίδιας εγκληματικής συμπεριφοράς. Συμπερασματικώς, δεν είναι εύλογο να μετακυλίσονται οι συνέπειες της αβλεψίας και αναποτελεσματικότητας των κρατικών αρχών στον κατηγορούμενο. Γι' αυτό η μέσω του δεδδικασμένου έκπτωση των ποινικών αξιώσεων του Κράτους λειτουργεί σαφώς ως κύρωση για την πλημμελή άσκηση των διερευνητικών καθηκόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' – Γενικές θεωρητικές προσεγγίσεις των ορίων της δικονομικής πράξης υπό το πρίσμα του δεδικασμένου

I. Επίδραση της δικαιολογητικής βάσης του δεδικασμένου στην οριοθέτηση της δικονομικής πράξης

Προκειμένου να κατανοηθεί πλήρως η σημασία της οριοθέτησης της έκτασης της δικονομικής πράξης στο πεδίο του ουσιαστικού δεδικασμένου των ποινικών αποφάσεων, παρατίθενται ορισμένα εισαγωγικά ερωτήματα:

1) Σε ορισμένο εγκληματικό συμβάν, όπου ο δράστης προξενεί με μία φυσική ενέργεια (π.χ. έκρηξη χειροβομβίδας) τη θανάτωση δύο προσώπων, η αμετάκλητη εκδίκαση ως προς μία εκ των ανθρωποκτονιών συνεπάγεται την κατάλυση των ποινικών αξιώσεων ως προς την άλλη λόγω επενέργειας του δεδικασμένου; Εδώ υπάρχει ολική ταύτιση της φυσικής ενέργειας, από την οποία προκαλούνται πλείονα ομοειδή εγκληματικά αποτελέσματα (αληθινή κατ' ιδέαν συρροή).

2) Σε ορισμένο εγκληματικό συμβάν, όπου ο δράστης προκαλεί με πλείονες φυσικές ενέργειες -τουλάχιστον εν μέρει ταυτιζόμενες κατά την εμπειρική πραγματικότητα- πλείονα εγκληματικά αποτελέσματα (π.χ. ληστεία μετά φόνου), η αμετάκλητη εκδίκαση του ενός εγκλήματος αναπτύσσει δεδικασμένο και ως προς το μη κριθέν έγκλημα; Εδώ το ουσιαστικό δίκαιο αναγνωρίζει μερική ταύτιση των φυσικών ενεργειών, δεχόμενο -ομοίως- αληθινή κατ' ιδέαν συρροή των εν λόγω εγκλημάτων.

3) Σε ορισμένο εγκληματικό συμβάν, όπου ο δράστης με αυτοτελείς φυσικές ενέργειες προκαλεί ένα και το αυτό εγκληματικό αποτέλεσμα (π.χ. συνεργός στο έγκλημα και ηθικός αυτουργός στο ίδιο έγκλημα προκαλώντας την απόφαση στο πρόσωπο του φυσικού αυτουργού), η αμετάκλητη εκδίκαση ορισμένης εξ αυτών συνεπάγεται και την κατάληψη των υπολοίπων λόγω δεδικασμένου;

4) Όταν ο δράστης με πλείονες φυσικές ενέργειες προκαλεί πλείονα ομοειδή (έγκλημα κατ' εξακολούθηση) ή ετεροειδή αποτελέσματα («κλασική» αληθινή πραγματική συρροή), η αμετάκλητη κρίση ως προς το ένα έγκλημα επιφέρει κατάλυση των ποινικών αξιώσεων και έναντι των υπολοίπων;

Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά εξαρτάται από τον προσδιορισμό της έκτασης της (ενιαίας) δικονομικής πράξης. Αν όλες οι ανωτέρω παραλλαγές εμπίπτουν στην ίδια δικονομική πράξη, τότε το δεδικασμένο αναπτύσσει την κανονιστική του εμβέλεια, καταλαμβάνοντας και τις μη κριθείσες όψεις της. Αντιθέτως, εάν θεωρηθεί πως ορισμένες εξ αυτών προσλαμβάνουν αυτοτέλεια (πλείονες δικονομικές πράξεις), τότε οι μη κριθείσες πράξεις δεν καταλαμβάνονται

από το δεδικασμένο και είναι ακωλύτως δυνατή η συμπληρωματική δίωξή τους.

Προτού καταγραφούν οι κυριότερες απόψεις που έχουν προταθεί στη θεωρία για την έκταση της δικονομικής πράξης, κρίνεται σκόπιμο να χωρήσει μια σύντομη αναφορά στις διαστάσεις που εκάστοτε προσλαμβάνει η δικονομική πράξη υπό το πρίσμα των δικονομικών αρχών που επηρεάζουν τη διαμόρφωσή της. Εν πρώτοις [και όπως εκτίθεται στην εργασία της κας Ζωής - Ελευθερίας Παπαδάτου αναφορικά με τη θεωρητική και νομολογιακή προσέγγιση του ζητήματος υπό το πρίσμα της μεταβολής της κατηγορίας], στο πεδίο της μεταβολής της κατηγορίας αναζητείται η χρυσή τομή ανάμεσα στο διερευνητικό καθήκον του ποινικού δικαστηρίου και στην κατηγορητική αρχή. Ειδικότερα, η δικονομική πράξη διαμορφώνεται ιδιαιτέρως στενή για τις ανάγκες της κατηγορητικής αρχής, προκειμένου να εκμηδενιστούν τα περιθώρια αποκλίσεων του ποινικού δικαστηρίου από το περιεχόμενο της εισαγγελικής κατηγορίας. Αντίθετα, το διερευνητικό καθήκον επιτάσσει να προσδοθούν ευρείες διαστάσεις στη δικονομική πράξη, προκειμένου να καταστούν δυνατές εκτεταμένες αποκλίσεις από το κατηγορητήριο και να επιτευχθεί η ολόπλευρη διερεύνηση της κατηγορίας.

Στο πεδίο του δεδικασμένου τα πράγματα είναι διαφορετικά. Εκεί, η έκταση της δικονομικής πράξης εξαρτάται από τη σύμπλευση των ορίων της με τις ανάγκες των επιμέρους αντίρροπων αρχών που αποτελούν τον πυρήνα της δικαιολογητικής βάσης του δεδικασμένου (ουσιαστική δικαιοσύνη – ασφάλεια δικαίου). Κατ' αρχάς, η αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης ικανοποιείται με τη σύλληψη της πλήρους απαξίας της εγκληματικής συμπεριφοράς. Ως εκ τούτου, αυτή δέχεται ισχυρό πλήγμα, οσάκις ορισμένες -μη κριθείσες- περιστάσεις της συμπεριφοράς του υπαιτίου τίθενται στο απυρόβλητο λόγω επέλευσης του δεδικασμένου. *Παράδειγμα:* Εάν καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η αμετάκλητη εκδίκαση της ανθρωποκτονίας εις βάρος ενός προσώπου (που επήλθε συνεπεία ρίψης χειροβομβίδας) αναπτύσσει ουσιαστικό δεδικασμένο και στη μη κριθείσα ανθρωποκτονία άλλου προσώπου (από την ίδια χειροβομβίδα), επειδή δεχτήκαμε ότι αμφότερες ανήκουν στην ίδια δικονομική πράξη, τότε αδιαμφισβήτητα η αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης θίγεται. Συνεπώς, την ουσιαστική δικαιοσύνη ικανοποιεί η στενή δικονομική πράξη, διότι διασφαλίζει ότι ο δράστης θα λογοδοτήσει μεταγενέστερα ενώπιον της ποινικής δικαιοσύνης για όσες περιστάσεις της συμπεριφοράς του δεν κρίθηκαν. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η έννομη τάξη θα είναι σε θέση να του επιβάλει ποινή για το πλήρες άδικο της συμπεριφοράς του. Ωστόσο, εάν η έκταση της δικονομικής πράξης οριοθετηθεί με αποκλειστικό γνώμονα την ουσιαστική δικαιοσύνη, τότε το δεδικασμένο περιορίζεται αποκλειστικώς σε εκείνο το τμήμα της δικονομικής πράξης που πράγματι κρίθηκε από το δικαστήριο (res

judicata). Υπό μία τέτοια εκδοχή, καθίσταται σαφές πως η ασφάλεια δικαίου χάνει όχι μόνο το προβάδισμά της έναντι της ουσιαστικής δικαιοσύνης στον τομέα του δεδिकाσμένου, αλλά την ίδια την υπόστασή της. Διότι η ασφάλεια δικαίου προϋποθέτει την επέκταση της εμβέλειας του δεδिकाσμένου και σε ορισμένες μη κριθείσες όψεις της εγκληματικής συμπεριφοράς, αφού απαγορεύει την επανειλημμένη εκδίκαση της ίδιας πράξης, ανεξαρτήτως εάν αυτή αξιολογήθηκε πλήρως ή ελλιπώς από το ποινικό δικαστήριο. Μέχρις εδώ, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως η ουσιαστική δικαιοσύνη -αυτοτελώς θεωρούμενη- περιορίζει τη δικονομική πράξη μόνο στο κριθέν τμήμα της εγκληματικής συμπεριφοράς. Αν η εξίσωση (ορθώς) περιλάβει και την άλλη όψη του δεδिकाσμένου, ήτοι την ασφάλεια δικαίου, η έκταση της δικονομικής πράξης διευρύνεται, αφού για να αναπτύξει ισχύ η εν λόγω αρχή, το δεδिकाσμένο οφείλει -πλάι στα κριθέντα τμήματα της αμετάκλητης κρίσης- να συμπεριλάβει και ορισμένα μη κριθέντα τμήματα.

Ωστόσο, η αρχή της ασφάλειας δικαίου δεν είναι σε θέση να οδηγήσει σε περαιτέρω συμπεράσματα αναφορικά με τα όρια της δικονομικής πράξης. Και τούτο, διότι εκείνο που κατοχυρώνει είναι η (δικαιολογημένη) εμπιστοσύνη του κατηγορουμένου ότι με την αμετάκλητη απόφαση κρίθηκε τελειωτικά το σύνολο της συμπεριφοράς του. Συνεπώς, η μόνη απαίτηση που μπορεί να εγείρει ο κατηγορούμενος στους κόλπους της είναι να γνωρίζει σαφώς και εκ των προτέρων τα όρια που προσλαμβάνει η δικονομική πράξη, ώστε να αντιλαμβάνεται πότε κρίθηκε τελειωτικά το σύνολο της συμπεριφοράς του. Όμως, τόσο η στενή όσο και η ευρεία δικονομική πράξη δύνανται να είναι σαφείς και ορισμένες.

Αντιθέτως, χρήσιμη για την οριοθέτηση της δικονομικής πράξης αποβαίνει η έτερη δικαιολογητική βάση του δεδिकाσμένου, ήτοι η «κυρωτική λειτουργία» του. Δεδομένου ότι το δεδिकाσμένο συνιστά ένα είδος «κύρωσης» που επιβάλλεται στις διωκτικές αρχές, όταν εκείνες ασκούν πλημμελώς το διαγνωστικό τους καθήκον, προκύπτει σαφώς πως η δικονομική πράξη δεν δύναται να περιορισθεί μόνο στα κριθέντα τμήματα της εγκληματικής συμπεριφοράς (res judicata), αλλά οφείλει να επεκταθεί και σε όσα τμήματα της τελευταίας το δικαστήριο παρέλειψε να ερευνήσει, κατά παράβαση του διερευνητικού του καθήκοντος. Ωστόσο, ακόμη και υπό την κυρωτική λειτουργία του δεδिकाσμένου η δικονομική πράξη δεν πρέπει να προσλάβει ευρύτατες διαστάσεις που καθιστούν ανέφικτη ή ιδιαίτερα δύσκολη τη διάγνωση του συνόλου των περιστάσεων της εγκληματικής συμπεριφοράς. Γιατί σε μια τέτοια περίπτωση δεν προκύπτει παράβαση του διαγνωστικού καθήκοντος, δυνάμενη να καταλογιστεί στο δικαστήριο επειδή δεν διερεύνησε εξονυχιστικά το αχανές αντικείμενο της ποινικής δίκης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, δηλαδή, δεν προκύπτει εκείνη η αναγκαία πλημμέλεια του

δικαστηρίου που δικαιολογεί την ανάπτυξη της «κυρωτικής λειτουργίας» του δεδικασμένου.

Τελικώς, το συμπέρασμα που προκύπτει υπό την επίδραση των αρχών που συνιστούν τη δικαιολογητική βάση του δεδικασμένου είναι πως η δικονομική πράξη οφείλει να μην περιορίζεται μόνο σε εκείνα τα τμήματα της συμπεριφοράς που ήδη κρίθηκαν με την αμετάκλητη απόφαση, αλλά πρέπει να επεκταθεί και σε άλλα, μη κριθέντα τμήματα που όφειλε (αλλά παρέλειψε) το δικαστήριο να ερευνήσει στο πλαίσιο της ολόπλευρης διερεύνησης της κατηγορίας. Ταυτόχρονα, δεν πρέπει να προσδοθούν στη δικονομική πράξη υπερτροφικές διαστάσεις, διότι σε μια τέτοια περίπτωση δεν μπορεί να αποδοθεί η απαιτούμενη για την ενεργοποίηση του δεδικασμένου μομφή στο Δικαστήριο περί πλημμελούς διεκπεραίωσης των καθηκόντων του.

II. Συστήματα οριοθέτησης της δικονομικής πράξης

Το πρώτο σύστημα προσδιορισμού της έκτασης της δικονομικής πράξης υιοθετείται από τα κράτη του αγγλοσαξωνικού χώρου (Αγγλία – ΗΠΑ). Ονομάζεται **εγκληματοπαγές μοντέλο**, διότι ταυτίζει τη δικονομική πράξη με το είδος του διωκόμενου εγκλήματος (crimen). Δηλαδή, σύμφωνα με το εν λόγω σύστημα η ταυτότητα της δικονομικής πράξης καταφάσκει κάθε φορά που συμπίπτουν τόσο τα πραγματικά περιστατικά της κατηγορίας, όσο και ο νομικός χαρακτηρισμός που δίδει σε αυτά η κατηγορούσα αρχή. Υπό τα δεδομένα αυτά, διαπιστώνεται πως η δικονομική πράξη προσλαμβάνει μια ιδιαίτερος στενή έννοια, αφού η ενότητά της αποκρούεται, κάθε φορά που διαπιστώνεται πως τα συγκροτούντα αυτή πραγματικά περιστατικά υπάγονται σε διαφορετικό είδος εγκλήματος. Σημειώνεται, ωστόσο, πως το Δικαστήριο διατηρεί περιορισμένη εξουσία να κινηθεί εντός του οικείου εγκληματικού τύπου, όταν διαπιστώνεται πως η υπό κρίση πράξη τελεί σε σχέση ελάσσονος προς μείζον έναντι της αρχικώς διωκόμενης. *Παράδειγμα:* Υπό την εγκληματοπαγή θεώρηση κρίνεται κατά κανόνα επιτρεπτή η μετάβαση από ληστεία σε κλοπή, διότι η τελική τιμώρηση επέρχεται για αδίκημα περιλαμβανόμενο απαρχής στην εισαγγελική κατηγορία, τόσο κατά τα πραγματικά περιστατικά (μερικά εξ αυτών) όσο και κατά τον νομικό χαρακτηρισμό (έστω συρρικνωμένο). Δεν είναι, όμως, δυνατό το αντίστροφο (μετάβαση από κλοπή σε ληστεία), διότι η επαύξηση της κατηγορίας συνιστά όχι μόνον επίταση του νομικού χαρακτηρισμού, αλλά ταυτοχρόνως και επέμβαση στο πραγματικό υπόβαθρο της κατηγορίας, αφού το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί για πρόσθετες περιστάσεις μη αναγραφόμενες στο κατηγορητήριο (εν προκειμένο για εκείνες που θεμελιώνουν την παράνομη βία του σύνθετου εγκλήματος της ληστείας). Είναι αξιοσημείωτο πως η αγγλοσαξωνική δίκη υιοθετεί ένα αμιγώς κατηγορητικό σύστημα: Οι ένορκοι δεσμεύονται πλήρως από

το περιεχόμενο της κατηγορίας, δηλαδή υποχρεούνται είτε να τη δεχθούν είτε να την απορρίψουν ως έχει, χωρίς (κατά κανόνα) να δικαιούνται να τροποποιήσουν το νομικό χαρακτηρισμό της ή τα πραγματικά περιστατικά που αναφέρονται σε αυτήν. Αυτός (=η αμιγής κατηγορητική αρχή) είναι και ο λόγος που το αγγλοσαξωνικό σύστημα υιοθετεί το εγκληματοπαγές μοντέλο.

Το δεύτερο σύστημα προσδιορισμού των ορίων της δικονομικής πράξης καλείται πραγματοπαγές και ακολουθείται από τα κράτη του ηπειρωτικού χώρου. Το σύστημα αυτό ταυτίζει τη δικονομική πράξη με τα πραγματικά περιστατικά που περιγράφονται στην κατηγορία (crimen). Ωστόσο, τα πραγματικά περιστατικά της κατηγορίας δεν παρατίθενται αξιολογικώς άχρωμα, ως ουδέτερα γεγονότα του εξωτερικού κόσμου. Αντιθέτως, ως τέτοια νοούνται τα πραγματικά περιστατικά που κατά τον εισαγγελικό (νομικό) χαρακτηρισμό μπορούν να υπαχθούν στην εφαρμοστέα ποινική διάταξη. Αυτό ασφαλώς δεν σημαίνει πως κι εδώ η δικονομική πράξη ταυτίζεται με το είδος του διωκόμενου εγκλήματος. Διότι το Δικαστήριο διατηρεί την ευχέρεια αφενός να μεταβάλλει το νομικό χαρακτηρισμό των τιθέμενων υπό την κρίση του πραγματικών περιστατικών, αφετέρου δε να επέμβει στο πραγματικό υπόβαθρο της κατηγορίας ακόμη κι αν τούτο συνεπάγεται μετάβαση σε άλλο είδος εγκλήματος, εφόσον όμως διατηρείται η ταυτότητα της πράξης. Αντίθετα, στην εγκληματοπαγή αγγλοσαξωνική δίκη, οσάκις οι ένορκοι διαφωνούν με τον νομικό χαρακτηρισμό ή κρίνουν ότι πρέπει να μεταβληθούν οι πραγματικές περιστάσεις της αρχικής κατηγορίας (με την εξαίρεση των ελαφρύτερων εγκλημάτων), οφείλουν να αθώσουν τον κατηγορούμενο, ο οποίος εν συνεχεία διώκεται εκ νέου.

Παρ' ημίν, το εγκληματοπαγές μοντέλο αποκρούεται ρητώς de lege lata. Η διάταξη του άρθρου 57§1 ΚΠΔ προϋποθέτει την ταυτότητα της δικονομικής πράξης, ασχέτως του εκάστοτε δοθέντος σε αυτή νομικού χαρακτηρισμού. Υπό το πρίσμα του δεδικασμένου, η πραγματοπαγής σύλληψη της πράξης ως crimen ικανοποιεί την ασφάλεια δικαίου, διότι αποθαρρύνει την κρατική πρακτική να διορθώνονται τα σφάλματα των αμετάκλητων αποφάσεων με πλείονες συμπληρωματικές διώξεις της αυτής συμπεριφοράς με διαφορετικό κάθε φορά νομικό χαρακτηρισμό (τούτο θα εξυπηρετούσε μονομερώς την ουσιαστική δικαιοσύνη, η οποία όπως είδαμε υποχωρεί έναντι της ασφάλειας δικαίου στο πεδίο του δεδικασμένου). Με αυτόν τον τρόπο, προστατεύεται η (δικαιολογημένη) εμπιστοσύνη του κατηγορουμένου ότι δεν θα χρειαστεί να δικάζεται επανειλημμένως για την ίδια πράξη, υπό οιοδήποτε νομικό ένδυμα και αν διωχθεί αυτή μεταγενέστερα. Περαιτέρω, η πραγματοπαγής σύλληψη της πράξης συμπλέει και προς την «κυρωτική λειτουργία» του δεδικασμένου. Αυτό συμβαίνει διότι η παράλειψη του δικαστηρίου να προσδώσει στην πράξη τον ορθό νομικό χαρακτηρισμό ή

να συλλάβει την πλήρη απαξία της εγκληματικής συμπεριφοράς του κατηγορουμένου, καταλογίζεται σε αυτό (δικαστήριο) και δεν πρέπει να αποβαίνει σε βάρος του τελευταίου.

III. Κύριες θεωρίες για την έκταση της δικονομικής πράξης στο δεδिकाσμένο

Είδαμε προηγουμένως (υπό Κεφάλαιο Β', στοιχείο Ι, σελ. 13) ότι η δικονομική πράξη πρέπει να προσδιορισθεί με τέτοια ευρύτητα, ώστε να μην περιορίζεται αποκλειστικώς σε κριθέντα τμήματα της αμετάκλητης απόφασης και να καταλείπεται πεδίο εμβέλειας στην ασφάλεια δικαίου. Συγχρόνως όμως, πρέπει να είναι και τόσο στενή, ώστε να μπορεί να αποδοθεί μομφή στις διωκτικές αρχές για την πλημμελή άσκηση του διερευνητικού καθήκοντος και να ενεργοποιηθεί η «κυρωτική λειτουργία» του δεδिकाσμένου. Έχοντας υπόψιν τα ανωτέρω, ήρθε η ώρα να διατρέξουμε εν συντομία τις κυριότερες απόψεις που έχουν υποστηριχθεί στην επιστήμη για τα όρια της δικονομικής πράξης. Αυτές εντάσσονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες (οντολογικές – αξιολογικές – μικτές), αναλόγως της φύσης του προκρινόμενου κριτηρίου.

1. Οντολογικές θεωρίες

Χρονικώς προγενέστερη εξ αυτών είναι η θεωρία που εξισώνει τη δικονομική με την ουσιαστική πράξη (**αρχή της εξομοίωσης**). Στη βασική της μορφή, η αρχή της εξομοίωσης ορίζει ότι συνιστούν πάντοτε μία (ενιαία) δικονομική πράξη όσες μορφές συμπεριφοράς συμπίπτουν εξωτερικώς, έστω εν μέρει. Συνεπώς, η ενότητα της δικονομικής πράξης διατηρείται πάντοτε, όταν τελούνται περισσότερα εγκλήματα με μία πράξη κατά το ουσιαστικό δίκαιο (κατ' ιδέαν συρροή), δεδομένου πως κατά το τελευταίο η κατ' ιδέαν συρροή προϋποθέτει την ολική η μερική ταύτιση των φυσικών ενεργειών μέσω των οποίων τελούνται τα πλείονα εγκλήματα (*Παράδειγμα ολικής ταύτισης*: Η τέλεση πλειόνων ανθρωποκτονιών με τη ρίψη μίας χειροβομβίδας. *Παράδειγμα μερικής ταύτισης*: ληστεία και ανθρωποκτονία του θύματος). Ειδικότερα, κριτήριο ταύτισης η μη της πράξης -κατά το ουσιαστικό δίκαιο- είναι το αν η εγκληματική συμπεριφορά που πληροί την αντικειμενική υπόσταση του ενός εγκλήματος, πληροί συγχρόνως και την άλλη, έστω εν μέρει [Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, 2^η έκδοση, Αθήνα 2020, σελ. 971]. Αντιθέτως, η ταυτότητα της δικονομικής πράξης καταλύεται πάντοτε όταν πλείονα εγκλήματα τελούνται με πλείονες ενέργειες, που δεν επικαλύπτονται ούτε καν εν μέρει (πραγματική συρροή).

Κατά την εν λόγω θεωρία, το ουσιαστικό και το δικονομικό δίκαιο διέπονται από μία κοινή έννοια «πράξης», ενώ η δικονομική πράξη εξαρτάται από τις αξιολογήσεις του ουσιαστικού δικαίου. Συνεπώς, σε

όσες περιπτώσεις το ουσιαστικό δίκαιο δέχεται μία πράξη, τότε υπάρχει αντιστοίχως μία δικονομική πράξη. Τούτο ισχύει, πέραν της κατ' ιδέαν συρροής, και στις περιπτώσεις φυσικής ενότητας των πράξεων όσο και στις περιπτώσεις νομικής ενότητας των πράξεων. Η πρώτη αναγνωρίζεται όταν ένα έγκλημα τελείται με περισσότερες ομοειδείς πράξεις, οι οποίες απορρέουν από την ίδια απόφαση και τελούν μεταξύ τους σε σχέση στενής χρονικής και τοπικής συνάφειας (*Παράδειγμα*: Ο δράστης, αφού εισήλθε σε κοσμηματοπωλείο κατά τις νυκτερινές ώρες, αφαίρεσε 10 κοσμήματα από την προθήκη με ισάριθμες φυσικές κινήσεις). Η δεύτερη προκύπτει από τις αξιολογήσεις του ουσιαστικού δικαίου και συνεπάγεται τη συγχώνευση σε μία νομική ενότητα πλειόνων αυτοτελών φυσικών ενεργειών (σύνθετο έγκλημα, διαρκές έγκλημα, έγκλημα ενιαίου αποτελέσματος, υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα κ.λπ.). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, το ουσιαστικό δίκαιο δέχεται ότι το έγκλημα τελείται με μία πράξη και, συνακόλουθα, η αρχή της εξομοίωσης αναγνωρίζει την ταυτότητα της δικονομικής πράξης.

Τούτο έχει την εξής συνέπεια στο πεδίο του δεδικασμένου: Η αμετάκλητη εκδίκαση ενός εκ των κατ' ιδέαν συρρεόντων εγκλημάτων ή μίας εκ των πλειόνων πράξεων που τελούν σε φυσική ή νομική ενότητα μεταξύ τους, συνεπάγεται την κατάλυση των επιμέρους ποινικών αξιώσεων για τις μη κριθείσες όψεις της εγκληματικής συμπεριφοράς που εμπίπτουν κατά τα ανωτέρω στην ίδια δικονομική πράξη. Τούτο ισχύει ανεξαρτήτως της βαρύτητας ή της απαξίας των μη κριθεισών όψεων της αυτής δικονομικής πράξης. Προς απόδειξη των μη ανεκτών συμπερασμάτων αυτής της θέσης, στη βιβλιογραφία εκτίθεται το ακόλουθο παράδειγμα (παράδειγμα των «άσκοπων πυροβολισμών»): Ο δράστης προβαίνει σε πυροβολισμούς εντός κατοικημένης περιοχής. Μετά την αμετάκλητη εκδίκαση της υπόθεσης για παράνομη οπλοχρησία, προκύπτει πως ένας εκ των πυροβολισμών έπληξε άνθρωπο και προκάλεσε το θάνατό του. Δεδομένης της ολικής ταυτότητας της φυσικής ενέργειας του δράστη (πυροβολισμός), υπάρχει κατ' ιδέαν συρροή. Η αρχή της εξομοίωσης επιτάσσει το ακαταδίωκτο του δράστη για την ανθρωποκτονία, δεδομένου ότι αυτή κατελήφθη από το δεδικασμένο της αμετάκλητης κρίσης για την παράνομη οπλοχρησία. Έτσι όμως θίγεται η ουσιαστική δικαιοσύνη στο πεδίο του δεδικασμένου, στο μέτρο που κατά το ουσιαστικό δίκαιο τα κατ' ιδέαν συρρέοντα εγκλήματα εμφανίζουν σημαντικές διαφορές απαξίας και η αμετάκλητη εκδίκαση του ελαφρύτερου (οπλοχρησία) καταλύει τις ποινικές αξιώσεις του βαρύτερου κατ' ιδέαν συρρέοντος (ανθρωποκτονία). Στο ζήτημα αυτό θα επανέλθουμε (Κεφάλαιο Δ').

Ομολογουμένως, η αρχή της εξομοίωσης υιοθετεί μία σχετικώς στενή έννοια της δικονομικής πράξης, ενώ το υιοθετούμενο κριτήριο (ταύτισή της με την «πράξη» του ουσιαστικού δικαίου) καταρχήν

χαρακτηρίζεται από λειτουργικότητα. Ωστόσο, η υιοθέτησή της προσκρούσει σε ορισμένες επιφυλάξεις:

α) Η αρίθμηση των πράξεων του ουσιαστικού δικαίου δεν είναι δεδομένη ούτε αποκρυσταλλωμένη. Εν πρώτοις, η «φυσική ενότητα των πράξεων» δεν γίνεται ανεπιφύλακτα δεκτή. Δεύτερον, ερίζεται το ζήτημα εάν είναι δυνατή κατ' ιδέαν συρροή μετά την τελείωση του εγκλήματος και μέχρι την ουσιαστική αποπεράτωση [Αρνητική απάντηση δίδει ο Μυλωνόπουλος σε: Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, 2^η έκδοση, Αθήνα 2020, σελ. 972]. Τρίτον, δεν είναι πάντοτε σαφές το είδος της συρροής μεταξύ ενός διαρκούς κι ενός στιγμιαίου εγκλήματος. *Παράδειγμα:* Τι είδους συρροή αναφύεται μεταξύ του διαρκούς εγκλήματος της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση και των διαπραχθέντων από τα μέλη της ανθρωποκτονιών; Η ελληνική νομολογία δέχεται παγίως πως η συρροή μεταξύ της εγκληματικής οργάνωσης και των εγκλημάτων που τελούν τα μέλη της είναι αληθινή πραγματική [ΑΠ (Ε' Ποινικό Τμήμα) 1058/2022, ΑΠ (Ε' Ποινικό Τμήμα) 978/2019]. Φρονώ ότι η συρροή είναι κατ' ιδέαν, δεδομένου πως η φυσική ενέργεια της τέλεσης ανθρωποκτονίας πληροί ταυτοχρόνως -έστω εν μέρει- την απαιτούμενη κατά νόμο «(διαρκή) εγκληματική δράση», η οποία αποτελεί στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος του άρθρου 187 ΠΚ. Συνεπώς, το υιοθετούμενο κριτήριο δεν είναι πάντοτε σαφές.

β) Η έκταση της δικονομικής πράξης παραμένει ευρεία σε όλες τις περιπτώσεις όπου το ουσιαστικό δίκαιο αναγνωρίζει την ενότητα επιμέρους φυσικών ενεργειών που δεν ταυτίζονται στην εμπειρική πραγματικότητα (νομική ενότητα πράξεων – φυσική ενότητα πράξεων). Ως αποτέλεσμα, επέρχεται ευρεία επενέργεια του δεδικασμένου για μη κριθείσες όψεις της «ίδιας» εγκληματικής συμπεριφοράς, οι οποίες ενδέχεται να απέχουν μεταξύ τους κατά μεγάλο χρονικό διάστημα. *Παράδειγμα:* Υπό την αρχή της εξομοίωσης, το δεδικασμένο που προκύπτει από την αμετάκλητη εκδίκαση μίας κλοπής τιμαλφών αξίας 70.000 ευρώ τελεσθείσας το έτος 2019, καταλαμβάνει και μία κλοπή τιμαλφών αξίας 60.000 ευρώ τελεσθείσα το έτος 2020, αν διαπιστωθεί ότι ο δράστης απέβλεπε με τις μερικότερες πράξεις του στο αποτέλεσμα αυτό, δεδομένου ότι το εξακολουθητικό έγκλημα της παρ. 2 του άρθρου 98 ΠΚ αντιμετωπίζεται ως περίπτωση ενιαίου εκ του νόμου εγκλήματος. Η ευρεία επενέργεια του δεδικασμένου που προκύπτει από την αρχή της εξομοίωσης είναι απολύτως λογική, στο μέτρο που η πράξη του ουσιαστικού δικαίου δεν επιδιώκει την εξυπηρέτηση δικονομικών στόχων και αρχών, αλλά αποσκοπεί στην πλήρη σύλληψη του αδίκου και της ενοχής του υπαιτίου. Ως εκ τούτου, η αρχή της εξομοίωσης οριοθετεί τελικώς με ευρύτητα τη δικονομική πράξη, η οποία χρήζει συρρικνώσεως προκειμένου να ανταποκριθεί στη λειτουργική της αποστολή.

Μία δεύτερη οντολογική θεωρία, απορρέουσα από τη γερμανική έννομη τάξη είναι εκείνη που χαρακτηρίζει τη δικονομική πράξη ως «ιστορικό γεγονός». Η υιοθέτηση της συγκεκριμένης θεωρίας συνεπάγεται μια περαιτέρω διεύρυνση της έκτασης της δικονομικής πράξης εν σχέσει προς την αρχή της εξομοίωσης, στο μέτρο που δέχεται ταυτότητα της πράξης ακόμη και σε περιπτώσεις φυσικών ενεργειών που δεν επικαλύπτονται ούτε καν εν μέρει (αληθινή πραγματική συρροή). Υπό αυτή την έννοια, η θεωρία του «ιστορικού γεγονότος» αναγνωρίζει ταυτότητα της δικονομικής πράξης ακόμη και σε «πλείονες μορφές συμπεριφοράς που τελούν μεταξύ τους σε σχέση εσωτερικής συνάφειας, με την έννοια ότι η χωριστή αξιολόγησή τους σε διαφορετικές δίκες θα γινόταν αισθητή ως αφύσικη διάσπαση ενός ενιαίου βιοτικού συμβάντος» (ορισμός προερχόμενος από τη γερμανική νομολογία). *Παράδειγμα*: Η πρόκληση σωματικής βλάβης από αμέλεια συνεπεία τροχαίου ατυχήματος και η επακολουθήσασα φυγή οδηγού υπάγονται στην αυτή δικονομική πράξη κατά την εν λόγω θεωρία, μολονότι οι επιμέρους πράξεις δεν ταυτίζονται εμπειρικά -ούτε εν μέρει- και η μεταξύ τους συρροή είναι αληθινή πραγματική.

Είναι εμφανές πως η εν λόγω θεωρία προσδίδει υπερτροφικές διαστάσεις στη δικονομική πράξη και δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Δικαίως λοιπόν προβάλλονται κατ' αυτής οι ακόλουθες (ενδεικτικές) αντιρρήσεις: α) Εν πρώτοις, η οριοθέτηση της δικονομικής πράξης στο πλαίσιο του «ιστορικού γεγονότος» απόκειται στην εμπειρική διαίσθηση του εκάστοτε παρατηρητή. Κατά συνέπεια, το κριτήριο είναι ασαφές και μη λειτουργικό, καθώς επιτρέπει τη συνένωση περισσότερων πράξεων που τελούνται σε διαφορετικούς τόπους και χρόνους (αληθινή πραγματική συρροή), ανάλογα με τους σκοπούς που επιδιώκει ο εκάστοτε ερμηνευτής.

β) Πλήττει ανυπόφορα την κατηγορητική αρχή, διότι το δικαστήριο επεκτείνεται σε απομακρυσμένες περιστάσεις της εγκληματικής συμπεριφοράς που δεν μνημονεύονται στο κατηγορητήριο, ενώ ταυτόχρονα διευρύνει υπερβολικά τα όρια του διερευνητικού καθήκοντος.

γ) Η τελευταία παρατήρηση είναι χρήσιμη για την κατανόηση της δυσμενούς επίδρασης του «ιστορικού γεγονότος» στο δεδικασμένο. Είναι δεδομένο ότι η ευρύτατη επενέργεια του δεδικασμένου ακόμη και σε πράξεις απομακρυσμένες χρονικώς και τοπικώς από την κριθείσα (δηλαδή σε πραγματικώς συρρέοντα εγκλήματα) πλήττει την αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης. *Παράδειγμα*: Το δεδικασμένο από την αμετάκλητη εκδίκαση της σωματικής βλάβης από αμέλεια εξαιτίας τροχαίου ατυχήματος καταλαμβάνει και την μη κριθείσα επακολουθήσασα φυγή οδηγού, διότι κατά την ανωτέρω θεωρία αμφότερες υπάγονται στην ίδια δικονομική πράξη. Εδώ λοιπόν δεν

ικανοποιείται η ουσιαστική δικαιοσύνη, διότι είναι ελλιπής η σύλληψη της συνολικής απαξίας της συμπεριφοράς του δράστη, ενώ -παράλληλα- δεν υφίσταται δυνατότητα θεραπείας μέσω συμπληρωματικής δίωξης. Ασφαλώς, έχει επισημανθεί ότι η ουσιαστική δικαιοσύνη υποχωρεί έναντι της ασφάλειας δικαίου στον τομέα του δεδικασμένου. Όμως, έχει ομοίως διαπιστωθεί ότι η ασφάλεια δικαίου πλήττεται, όταν η δικονομική πράξη ταυτίζεται με τα ήδη κριθέντα τμήματα της εγκληματικής συμπεριφοράς (*res judicata*), διότι σε μια τέτοια περίπτωση δεν αναπτύσσει -και- την εμβέλειά της, κάτι που εδώ δεν συμβαίνει. Βλέπουμε λοιπόν ότι η θεωρία του «ιστορικού γεγονότος» δε θίγει την ασφάλεια δικαίου. Εάν -αντίθετα- την έθιγε, τότε μόνο θα δικαιολογείτο η αναγκαία προσβολή της ουσιαστικής δικαιοσύνης, προκειμένου να διαφυλαχθεί η ασφάλεια δικαίου. Συνεπώς, η θεωρία του «ιστορικού γεγονότος» δυσλειτουργεί στο πεδίο του δεδικασμένου γιατί θίγει αδικαιολόγητα την ουσιαστική δικαιοσύνη, χωρίς τούτο να υπαγορεύεται από την ανάγκη προστασίας της ασφάλειας δικαίου (η οποία μπορεί να ικανοποιείται εξίσου τόσο στην ευρεία όσο και στη στενή δικονομική πράξη, εφόσον η έκτασή της -υπό οιαδήποτε εκδοχή- καθορίζεται σαφώς και εκ των προτέρων). Περαιτέρω όμως, η θεωρία αυτή προσκρούει και στην έτερη δικαιολογητική βάση του δεδικασμένου, ήτοι την «κυρωτική λειτουργία». Και τούτο γιατί, η τελευταία προϋποθέτει απόδοση μομφής στο δικαστήριο για τη μη ορθή ενάσκηση του διερευνητικού του καθήκοντος. Όμως, είδαμε αμέσως ανωτέρω ότι τα όρια του διαγνωστικού καθήκοντος διευρύνονται σε τέτοιο βαθμό στο πλαίσιο του αχανούς ιστορικού γεγονότος, ώστε δεν κρίνεται συνεπής η «τιμώρηση» των κρατικών οργάνων επειδή δεν επεξέτειναν τον έλεγχό τους σε κάθε πιθανό και απίθανο περιστατικό.

2. Αξιολογικές θεωρίες

Στον πυρήνα των αξιολογικών θεωριών τοποθετείται εκείνη η θέση που εστιάζει την ταυτότητα της δικονομικής πράξης όχι στη φυσική ενέργεια (όπως οι οντολογικές θεωρίες), αλλά στο εγκληματικό αποτέλεσμα αυτής. Καλείται **«θεωρία (ή κριτήριο) του εγκληματικού αποτελέσματος»** και διαγιγνώσκει μία (ενιαία) δικονομική πράξη κάθε φορά που το αποτέλεσμα είναι ένα και το αυτό, ασχέτως των πράξεων που το προκάλεσαν αιτιωδώς. *Παράδειγμα:* Οι πλείονες μορφές συμμετοχής στο ίδιο έγκλημα (οι οποίες τελούνται σε διαφορετικούς τόπους και χρόνους) κατατείνουν στο ίδιο αποτέλεσμα, ήτοι στην τέλεση της άδικης κυρίας πράξης. Αντίθετα, όταν υπάρχουν πλείονα εγκληματικά αποτελέσματα καταφάσκονται πλείονες αυτοτελείς δικονομικές πράξεις. *Παράδειγμα:* Τα αδικήματα της ληστείας και της ανθρωποκτονίας, ακόμη και όταν συρρέουν αληθώς κατ' ιδέαν, προκαλούν διαφορετικά αποτελέσματα γιατί προσβάλλουν διαφορετικά

έννομα αγαθά. Άρα, το κριτήριο του αποτελέσματος επιτάσσει εδώ το δικονομικό διαχωρισμό των πράξεων. *Πρόσθετο παράδειγμα*: Οι πλείονες ανθρωποκτονίες που συρρέουν αληθώς κατ' ιδέαν (παράδειγμα της χειροβομβίδας), μολονότι προσβάλλουν αφηρημένα το ίδιο έννομο αγαθό (ζωή), προκαλούν πλείονα αποτελέσματα διότι δεν ενδιαφέρει απλώς η ταυτότητα του εννόμου αγαθού αλλά και η ταυτότητα της συγκεκριμένης επελθούσας βλάβης (=απώλεια περισσότερων ανθρώπινων ζωών). Παρατηρούμε ότι το κριτήριο του αποτελέσματος βαίνει αμιγώς αξιολογικό, διότι κάθε πρόσθετο εγκληματικό αποτέλεσμα της ίδιας συμπεριφοράς θεμελιώνει ένα αυτοτελές έγκλημα και επιτείνει την ποινική απαξία της τελευταίας, ενώ όταν το αποτέλεσμα (=βλάβη) παραμένει το ίδιο συγχωνεύονται σε μία δικονομική πράξη πλείονες φυσικές ενέργειες που δεν έχουν μεταξύ τους καμία οντολογική συνάφεια.

Οι κυριότερες αντιρρήσεις κατά της εν λόγω θεωρίας έγκεινται στα εξής:

α) Η δικονομική πράξη μπορεί πράγματι να οριοθετηθεί ανεξάρτητα από την πράξη του ουσιαστικού δικαίου (\neq αρχή της εξομοίωσης), αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δύναται να αγνοεί πλήρως τις προκείμενες του ουσιαστικού δικαίου. Ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο πρέπει να εκκινούν από μία κοινή αφετηρία «πράξης», στο επίκεντρο της οποίας τίθεται αναμφίβολα η ανθρώπινη συμπεριφορά (και όχι αυτοτελώς το αποτέλεσμα αυτής). Στο ζήτημα αυτό θα επανέλθουμε [Βλ. κατωτέρω, Κεφάλαιο Β', στοιχείο ΙΙΙ, σελ. 22].

β) Το κριτήριο του αποτελέσματος χωλαίνει στα εγκλήματα συμπεριφοράς (=τυπικά εγκλήματα), όπου δεν δύναται να διαπιστωθεί συγκεκριμένη επελθούσα βλάβη.

γ) Το κριτήριο του αποτελέσματος διολισθαίνει σε ένα εγκληματοπαγές μοντέλο οριοθέτησης της δικονομικής πράξης, στο μέτρο που περιορίζει το δικαστήριο εντός του αυτού είδους εγκλημάτων, που προσβάλλουν το ίδιο έννομο αγαθό με το διωκόμενο έγκλημα. Ας φανταστούμε το παράδειγμα της βίαιης απόθησης του παθόντος από το δράστη που αρχικώς διώκεται υπό τη μορφή του αδικήματος της (όλως ελαφράς) σωματικής βλάβης, ενώ το δικαστήριο έχει τη γνώμη ότι πρόκειται για έργω εξύβριση. Εν προκειμένω, το κριτήριο του αποτελέσματος αποφαίνεται υπέρ της αυτοτέλειας των δικονομικών πράξεων λόγω της ετερότητας των πληττομένων εννόμων αγαθών (υγεία – τιμή), με αποτέλεσμα το δικαστήριο να μένει εγκλωβισμένο εντός του εισαγγελικού νομικού χαρακτηρισμού και να μη δύναται να μεταβάλει την κατηγορία.

δ) Το κριτήριο του αποτελέσματος αποδυναμώνει την ασφάλεια δικαίου στο πεδίο του δεδικασμένου. Τούτο συμβαίνει γιατί η αμετάκλητη εκδίκηση ενός μόνο εκ των κατ' ιδέαν συρρεόντων εγκλημάτων

(παράδειγμα της χειροβομβίδας) δεν προστατεύει τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του κατηγορουμένου ότι δεν θα δικάζεται επανειλημμένως για άλλες μη κριθείσες όψεις της -ήδη κριθείσας- εγκληματικής συμπεριφοράς του. Περαιτέρω, ενόψει του κριτηρίου αυτού ο κατηγορούμενος μένει εκτεθειμένος στον κίνδυνο πολλαπλών διώξεων και καταδικών, στο μέτρο που μπορεί να δικάζεται επανειλημμένως για βαρύτερα αποτελέσματα της συμπεριφοράς του που επήλθαν μετά το αμετάκλητο. *Παράδειγμα*: Κάποιος δικάζεται αρχικώς (αμετακλήτως) για σωματική βλάβη εξ αμελείας. Μετά το αμετάκλητο, το θύμα αποβιώνει συνεπεία των τραυμάτων. Υπό την παρούσα θεωρία, ο θάνατος συνιστά πρόσθετο αποτέλεσμα (=άλλη δικονομική πράξη) που δεν καλύπτεται από το δεδικασμένο και, ως εκ τούτου, διαφαίνεται ο κίνδυνος νέας δίωξής του (υπό την προϋπόθεση ότι το αδίκημα δεν υπέπεσε σε παραγραφή).

Οι λοιπές αξιολογικές θεωρίες εστιάζουν στην ταυτότητα της ενέργειας, όπως και οι οντολογικές. Η διαφορά τους από τις τελευταίες συνίσταται στο ότι δεν εκκινούν από μία φυσιοκρατική θεώρηση της εγκληματικής συμπεριφοράς, αλλά επηρεάζονται από τις αξιολογήσεις του ουσιαστικού δικαίου προκειμένου να καλύψουν τις ασυνέπειες που προκύπτουν όταν τα πλείονα εγκλήματα που τελούνται με την ίδια φυσική ενέργεια (κατ' ιδέαν συρροή) εμφανίζουν σημαντικές διαφορές απαξίας [όπως στο παράδειγμα των άσκοπων πυροβολισμών που εξετάθη ανωτέρω (Κεφάλαιο Β', στοιχείο ΙΙΙ, σελ. 16)]. Όλες οι παραλλαγές των ανωτέρω θεωριών εκφράζονται στη βιβλιογραφία με το γενικό τίτλο «αξιολογική θεώρηση της ενέργειας». Δεν κρίνεται σκόπιμη η αναλυτική έκθεση των θέσεων εκάστης εξ αυτών για τις ανάγκες τις παρούσας εργασίας, αλλά απαραίτητες βαίνουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις.

Κατ' αρχάς, κρίνεται ιδιαίτερα χρήσιμη η σκέψη των αξιολογικών θεωρήσεων της ενέργειας ότι η έκταση της δικονομικής πράξης δεν μπορεί να προσδιοριστεί αποκλειστικώς με προσφυγή σε εμπειρικά κριτήρια. Ως προελέχθη [κατά την εξέταση του πραγματοπαγούς μοντέλου της δικονομικής πράξης (Κεφάλαιο Β', στοιχείο ΙΙ, σελ. 14-15)], το γεγονός ότι η δικονομική πράξη αντιμετωπίζεται ως *factum*, δεν πρέπει να οδηγήσει στο εσφαλμένο συμπέρασμα ότι η έννοιά της έγκειται σε ουδέτερα γεγονότα του εξωτερικού κόσμου. Αντίθετα, τα πραγματικά περιστατικά του κατηγορητηρίου συνοδεύονται πάντοτε από την ποινική αξιολόγηση του Εισαγγελέα και συνοδεύονται από τις νομικές διατάξεις στις οποίες υπάγονται (ΚΠΔ 321§1 στοιχ. δ'), ασχέτως του ότι ο εισαγγελικός χαρακτηρισμός δεν δεσμεύει το δικαστήριο κατά την άσκηση του διερευνητικού του καθήκοντος. Αυτό σημαίνει ότι τα πραγματικά περιστατικά που συναπαρτίζουν τη δικονομική πράξη είναι πάντοτε ποινικώς αξιόλογα, ενώ δεν ενδιαφέρουν άσχετες προς την

κατηγορία περιστάσεις που τυχόν εκ παραδρομής αναγράφονται στο κατηγορητήριο. Η ποινική αξιολόγησή τους (αρχικώς από τον Εισαγγελέα) ερείδεται στο ουσιαστικό δίκαιο και, ειδικότερα, στο πραγματικό του εκάστοτε εφαρμοστέου κανόνα. Κατά συνέπεια, η οριοθέτηση της δικονομικής πράξης είναι ήδη εξαρχής επηρεασμένη από τις αξιολογήσεις του ουσιαστικού δικαίου (=αντικειμενικές υποστάσεις).

Περαιτέρω, είπαμε προηγουμένως [κατά την εξέταση των αντιρρήσεων σε βάρος του κριτηρίου του εγκληματικού αποτελέσματος (Κεφάλαιο Β', στοιχείο ΙΙΙ, σελ. 20)], ότι η δικονομική πράξη μπορεί να προσλάβει ανεξάρτητες διαστάσεις από την έννοια της πράξης του ουσιαστικού δικαίου, όμως δεν μπορεί να αγνοεί πλήρως τις προκείμενες του τελευταίου. Δικονομική και ουσιαστική πράξη εκκινούν αμφοτέρως από μία κοινή αφετηρία: εφόσον η εξωτερική ανθρώπινη συμπεριφορά του υπό κρίση δράστη αποτελεί το θεμέλιο της «πράξης» κατά το ουσιαστικό δίκαιο (ΠΚ 14), τότε οφείλει να διατηρήσει τη σημασία της και σε όσες διατάξεις του δικονομικού δικαίου χρησιμοποιούν την αντίστοιχη έννοια (π.χ. ΚΠΔ 57, 369§3). Ως εκ τούτου, η έννοια της δικονομικής πράξης οφείλει να ενσωματώσει τουλάχιστον τη φυσική ενέργεια του δράστη και να εκκινήσει από την τελευταία, η οποία αποτελεί τη βάση κάθε ποινικής κατηγορίας.

Από τα ανωτέρω προκύπτουν τα ακόλουθα **συμπεράσματα**:

α) Αναγκαίο υπόβαθρο της δικονομικής πράξης (οφείλει να) συνιστά η εξωτερική συμπεριφορά του δράστη ως φυσική ενέργεια [ολική ή μερική ταύτιση των φυσικών ενεργειών = κατ' ιδέαν συρροή], σύμφωνα με την οντολογική θεώρηση (κριτήριο της φυσικής ενέργειας). Η ενιαία φυσική ενέργεια κατά τις παραδοχές του ουσιαστικού δικαίου (π.χ. ρίψη χειροβομβίδας με πολλαπλούς θανάτους – θανατηφόρος πυροβολισμός θύματος προς το σκοπό ληστείας) αποτελεί την «ελάχιστη» μορφή πράξης του ουσιαστικού δικαίου και, ως τέτοια, πρέπει να αναγνωρίζεται από το δικονομικό δίκαιο.

β) Οιαδήποτε αξιολογική θεώρηση της δικονομικής πράξης (οφείλει να) πηγάζει από τις αξιολογήσεις του ουσιαστικού δικαίου και -ειδικότερα- από τις αντικειμενικές υποστάσεις.

γ) Περαιτέρω, οιαδήποτε αξιολογική θεώρηση κρίνεται ανίκανη να διασπά σε περαιτέρω αυτοτελείς δικονομικές πράξεις την πράξη υπό οντολογική θεώρηση (κατά τα διαλαμβανόμενα στο α' συμπέρασμα), δεδομένου ότι έτσι θα εξέλιπε το «minimum» πράξης που συνιστά το αναγκαίο υπόβαθρό της. Κατά συνέπεια, η ταυτότητα της δικονομικής πράξης δεν μπορεί να καταλυθεί με επίκληση αξιολογικών κριτηρίων. Δηλαδή, στο παράδειγμα των «άσκοπων πυροβολισμών» η ενότητα της πράξης του θανατηφόρου πυροβολισμού δεν πρέπει να καταλυθεί με την επίκληση οιαδήποτε αξιολογικού κριτηρίου, είτε αυτό αποβλέπει στην ετερότητα των αποτελεσμάτων (κριτήριο του αποτελέσματος:

διακινδύνευση δημόσιας ασφάλειας – βλάβη ανθρώπινης ζωής), είτε αυτό αποβλέπει στη διαφορά απαξίας των διάφορων μορφών συμπεριφοράς (αξιολογικά κριτήρια της ενέργειας).

δ) Ωστόσο, έχει ήδη ομολογηθεί ότι η δικονομική πράξη επηρεάζεται από τις αξιολογήσεις του ουσιαστικού δικαίου (κατά τα διαλαμβανόμενα στο β' συμπέρασμα). Επομένως, εκείνο που μένει να εξεταστεί είναι εάν η αξιολογική θεώρηση μπορεί (όχι να διασπά αλλά) να συνενώνει πλείονες μορφές συμπεριφοράς σε μία ενιαία δικονομική ενότητα και υπό ποίες προϋποθέσεις. Για παράδειγμα, δύναται να καταφαθεί ταυτότητα της δικονομικής πράξης στις περιπτώσεις φυσικής/νομικής ενότητας πράξεων ή ακόμη και στις περιπτώσεις αληθινής πραγματικής συρροής βάσει αξιολογικών κριτηρίων; Άλλωστε, είδαμε ήδη ότι σε αυτές τις περιπτώσεις ενδεχομένως διαγιγνώσκεται η ταυτότητα της δικονομικής πράξης υπό την επίδραση των αμιγώς οντολογικών θεωριών, η οποία όμως αποδεικνύεται ευρεία.

Τούτων λεχθέντων, διαπιστώνει κανείς πως το κριτήριο οριοθέτησης της δικονομικής πράξης οφείλει να είναι μικτό (οντολογικό – αξιολογικό). Δεδομένου πως στην ελληνική θεωρία -και νομολογία- οι υποστηριχθείσες απόψεις αναφορικά με την έννοια της δικονομικής πράξης υιοθετούν κατά βάση ένα μικτό κριτήριο προσδιορισμού, αντικείμενο του επόμενου κεφαλαίου θα αποτελέσει η αντιπαράθεση τόσο της προκρινόμενης ως ορθής άποψης όσο και της κρατούσας θέσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' – Η στάση της ελληνικής θεωρίας επί της εκτάσεως της δικονομικής πράξης και ο πρακτικός αντίκτυπος στο πεδίο του δεδικασμένου

Η αξιοποίηση των συμπερασμάτων στα οποία καταλήξαμε ανωτέρω (Κεφάλαιο Β', στοιχείο ΙΙΙ, σελ. 22-23) επιτάσσει να προταχθεί η (πειστική) άποψη του Τζαννετή η οποία, υιοθετώντας μια σχετικώς στενή έννοια της δικονομικής πράξης, κατορθώνει να ισορροπήσει τις αντικρουόμενες αρχές που επιδρούν στη διαμόρφωσή της τόσο υπό το πρίσμα της μεταβολής της κατηγορίας (κατηγορητική αρχή – διερευνητικό καθήκον) όσο και υπό το πρίσμα του δεδικασμένου (ουσιαστική δικαιοσύνη – ασφάλεια δικαίου). Αντιθέτως, η ασφυκτικά στενή έννοια της δικονομικής πράξης που κρατεί στην ελληνική θεωρία (και νομολογία του Αρείου Πάγου) διολισθαίνει σε μία εγκληματοπαγή σύλληψή της, ασυμβίβαστη προς τις απαιτήσεις του πραγματοπαγούς μοντέλου (ισχύοντος de lege lata στην ελληνική έννομη τάξη – ΚΠΔ 57), ενώ δεν εφαρμόζεται με συνέπεια ως κατωτέρω θα καταδειχθεί.

1. Ορθότερη (μικτή) θεωρία

Αρχικώς, η θέση του Τζαννετή τοποθετεί στο επίκεντρο του ζητήματος την οντολογική θεώρηση της δικονομικής πράξης (κριτήριο της φυσικής ενέργειας), την οποία εμπλουτίζει με το αξιολογικό κριτήριο της αντικειμενικής υπόστασης. Για το λόγο αυτό, συνιστά μία μικτή θεωρία με σαφές προβάδισμα στο οντολογικό κριτήριο.

Αναφορικά με το οντολογικό κριτήριο, λεκτέα τυγχάνουν τα ακόλουθα: Οι αμιγώς οντολογικές θεωρίες προσδίδουν στη δικονομική πράξη ευρείες διαστάσεις στο μέτρο που εντάσσουν στους κόλπους της ακόμη και περιστάσεις της συμπεριφοράς που δεν τέμνονται σε εμπειρικό επίπεδο. Ειδικότερα, η αρχή της εξομοίωσης επιτάσσει τη συμπερίληψη στην έννοια της δικονομικής πράξης όλων εκείνων των περιπτώσεων, όπου το ουσιαστικό δίκαιο αναγνωρίζει τη (φυσική ή νομική) ενότητα πλειόνων φυσικών ενεργειών. Το «ιστορικό συμβάν» διευρύνει έτι περαιτέρω την έκτασή της, εντάσσοντας στους κόλπους της ακόμη και περιπτώσεις αληθινής πραγματικής συρροής εγκλημάτων επί τη βάσει του ασαφούς κριτηρίου της «εσωτερικής συνάφειας» που προκύπτει από τη «φυσική αντίληψη της ζωής». Αντιθέτως, ως ανωτέρω προελέχθη (Κεφάλαιο Β', στοιχείο ΙΙΙ, σελ. 22), η δικονομική πράξη πρέπει τουλάχιστον να θέτει ως αφετηρία την στενή πράξη του ουσιαστικού δικαίου (νοούμενη ως συγκεκριμένη φυσική ενέργεια) και να αναγνωρίζεται η ταυτότητά της σε κάθε περίπτωση ολικής ή μερικής ταύτισης των επιμέρους φυσικών ενεργειών (=κατ' ιδέαν συρροή). Αυτή η στενή «ουσιαστική» πράξη αποτελεί το αναγκαίο «ελάχιστο», πέραν του οποίου δεν είναι δυνατή η περαιτέρω κατάτμηση της δικονομικής πράξης. Ο Τζαννετής υιοθετεί με συνέπεια το συμπέρασμα αυτό, αναγνωρίζοντας την πρωταρχία του οντολογικού κριτηρίου με αυτή την έννοια (ταυτότητα δικονομικής πράξης = ολική ή μερική ταυτότητα της φυσικής ενέργειας). Περαιτέρω, σημειώνει ορθώς ότι η θεμελιώδης διάταξη του άρθρου 250§1 εδ. β' ΚΠΔ αποκλείει ρητώς τις περιπτώσεις αληθινής πραγματικής συρροής από το πεδίο της δικονομικής πράξης, δεδομένου ότι ο ανακριτής απαγορεύεται να επεκτείνει τη δίωξη σε άλλες πράξεις του ίδιου κατηγορουμένου (ex lege αποκλεισμός της θεωρίας του «ιστορικού γεγονότος» στην ελληνική δικαιοταξία). Περαιτέρω, το υιοθετούμενο οντολογικό κριτήριο αποκλείει -για την ώρα- και τις περιπτώσεις φυσικής ή νομικής ενότητας των πράξεων, δεδομένου ότι αυτές εμφανίζονται εξωτερικώς ως αυτοτελείς -κατά τόπο και χρόνο- φυσικές κινήσεις (=δεν υπάρχει οντολογική ταυτότητα).

Το εν λόγω (στενό) οντολογικό κριτήριο φαίνεται ότι συμβιβάζεται με την κατηγορητική αρχή, δεδομένου ότι ο δικαστής περιορίζεται στη διερεύνηση μόνο των περιστάσεων που απορρέουν από την συμπεριφορά για την οποία ασκήθηκε ποινική δίωξη, ενώ δεν μπορεί να επεκταθεί σε άλλες μορφές συμπεριφοράς του κατηγορουμένου που εκδηλώθηκαν σε άλλο τόπο και χρόνο. Περαιτέρω, υπηρετεί και το διερευνητικό καθήκον,

καθώς ο δικαστής ερευνά εξαντλητικά τις περιστάσεις μόνο της φυσικής ενέργειας που τέθηκε ενώπιον του, ενώ συγχρόνως διατηρεί την εξουσία να μεταβάλει τα περιστατικά της αρχικής κατηγορίας εντός του αυτού πλαισίου ή να προσδώσει σε αυτά τον ορθό νομικό χαρακτηρισμό (ΚΠΔ 369§3 εδ. α').

Στο πεδίο του δεδικασμένου, το κριτήριο αυτό έρχεται σε σύγκρουση προς την ουσιαστική δικαιοσύνη στο μέτρο που η ένταξη όλων των κατ' ιδέαν συρρεόντων εγκλημάτων στο αυτό αντικείμενο της ποινικής δίκης συνεπάγεται τον κίνδυνο να παραμείνουν ακαταδίωκτα όλα τα πρόσθετα αποτελέσματα που προκλήθηκαν αιτιωδώς από την ίδια ενέργεια. Η σύγκρουση εντείνεται όταν το μη κριθέν -πλην καλυπτόμενο από το δεδικασμένο- έγκλημα εμφανίζει δυσανάλογη απαξία έναντι του κριθέντος (παράδειγμα «άσκοπων πυροβολισμών»). Ωστόσο, είναι πλέον σαφές πως στον τομέα του δεδικασμένου η ουσιαστική δικαιοσύνη υποχωρεί προ της ασφάλειας δικαίου, η οποία κατοχυρώνει τη (δικαιολογημένη) εμπιστοσύνη του κατηγορουμένου να μην δικάζεται επανειλημμένως για πρόσθετες περιστάσεις της ίδιας εγκληματικής συμπεριφοράς. Και στο βαθμό λοιπόν που το συγκεκριμένο οντολογικό κριτήριο καθορίζει κατά τρόπο σαφή και ορισμένο τα όρια της δικονομικής πράξης (=όλες οι περιστάσεις που απορρέουν από την ίδια φυσική ενέργεια), η ασφάλεια δικαίου υπηρετείται προσηκόντως. Αξίζει να σημειωθεί πως ο ίδιος προβληματισμός (=προσβολή ουσιαστικής δικαιοσύνης) ανακύπτει και σε ορισμένες περιπτώσεις που κατά κοινή παραδοχή δεν αμφισβητείται η ταυτότητα της δικονομικής πράξης. *Παράδειγμα:* Το δεδικασμένο από την αμετάκλητη καταδίκη για ανθρωποκτονία εξ αμελείας καταλαμβάνει αναμφίβολα και την ανθρωποκτονία εκ προθέσεως, μη επιτρεπομένης της επιγενόμενης δίωξης της τελευταίας (μεταβολή του στοιχείου της υπαιτιότητας). Εκ των ανωτέρω συνάγεται πως η ουσιαστική δικαιοσύνη -αυτοτελώς θεωρούμενη- δεν κρίνεται αποφασιστική για την απόρριψη της εν λόγω (ή οιασδήποτε άλλης θεωρίας τυχόν τη θίγει). Τέλος, το παρόν οντολογικό κριτήριο συμβιβάζεται και με την κυρωτική λειτουργία του δεδικασμένου, καθώς περιχαράκωνει εντός λογικών ορίων το διερευνητικό καθήκον του δικαστηρίου, με αποτέλεσμα η τυχόν έκπτωση ποινικών αξιώσεων (λόγω μη εξέτασης πρόσθετων περιστάσεων της αυτής εγκληματικής συμπεριφοράς) να συνιστά σφάλμα καταλογιστό στο δικαστήριο.

Το κριτήριο της φυσικής ενέργειας εμφανίζει δύο μειονεκτήματα:

α) Αφενός συνάγει το διαχωρισμό των δικονομικών πράξεων σε ορισμένες περιπτώσεις, όπου τούτο κρίνεται αδόκιμο. Πρώτη περίπτωση: Υπό την επίδραση του κριτηρίου της φυσικής ενέργειας, πλείονες αμελείς συμπεριφορές που προκαλούν το ίδιο αποτέλεσμα κατά σωρευτική αιτιότητα συνιστούν πλείονες αυτοτελείς δικονομικές πράξεις.

Παράδειγμα: Ο οδηγός ξεχνά να τοποθετήσει αντιολισθητικές αλυσίδες στους τροχούς του αυτοκινήτου. Κατά τη διάρκεια της οδήγησης στη χιονισμένη κωμόπολη, έχει το βλέμμα στραμμένο στο κινητό του τηλέφωνο με συνέπεια να αντιληφθεί αργά ερυθρό σηματοδότη και να μην καταστεί εγκαίρως δυνατή η πέδηση και ακινητοποίηση του οχήματος (ενώ με τις αλυσίδες αυτό θα ήταν δυνατό). Δεύτερη περίπτωση: Οι διάφορες μορφές συμμετοχής στο ίδιο έγκλημα εκλαμβάνονται ως αυτοτελείς δικονομικές πράξεις, δεδομένου ότι με άλλη φυσική ενέργεια τελείται -λ.χ.- η ηθική αυτουργία και με άλλη η επιγενόμενη συναυτουργία. Εν προκειμένω, η διάταξη ΚΠΔ 250§1 εδ. α' θέτει τον κανόνα ότι ο ανακριτής δικαιούται και οφείλει να επεκτείνει τη δίωξη σε όλους όσους συμμετείχαν στην *ίδια* πράξη. Από τον κανόνα αυτό συνάγεται ότι όλες οι μορφές συμμετοχής (έστω άλλων προσώπων) υπάγονται στο αυτό αντικείμενο της ποινικής δίκης, ενώ θα συνιστούσε αντινομία οι πλείονες μορφές συμμετοχής του ίδιου προσώπου να συγκροτούν αυτοτελείς δικονομικές πράξεις. Ως εκ τούτου, η νομοθετική ένταξη όλων των μορφών συμμετοχής στην ίδια δικονομική πράξη φαίνεται προς το παρόν να μην συμβιβάζεται με την εν λόγω θεωρία.

β) Αφετέρου συνεπάγεται την έκπτωση των ποινικών αξιώσεων για τα κατ' ιδέαν συρρέοντα βαρύτερα εγκλήματα (αναντιστοιχία αδικού), όταν προηγήθηκε η αμετάκλητη εκδίκαση του ελαφρύτερου. Στο ζήτημα αυτό θα επανέλθουμε (Κεφάλαιο Δ').

Αναφορικά με το προκρινόμενο **αξιολογικό κριτήριο**, λεκτέα τυγχάνουν τα εξής: Ειπώθηκε ανωτέρω [Κεφάλαιο Β', στοιχ. ΙΙΙ, σελ. 23] ότι οιαδήποτε αξιολογική θεωρία της ενέργειας δεν δύναται να διασπάσει περαιτέρω τη δικονομική πράξη, όπως διαμορφώνεται με βάση το οντολογικό κριτήριο της φυσικής ενέργειας. Περαιτέρω όμως, διαπιστώθηκε ότι η έννοια της δικονομικής πράξης επηρεάζεται αναπόφευκτα από τις αξιολογήσεις του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, δεδομένου πως οι ποινικώς αξιόλογες μορφές συμπεριφοράς επιλέγονται και ενσωματώνονται στο κατηγορητήριο με κριτήριο τις αντικειμενικές υποστάσεις των εκάστοτε εφαρμοστέων διατάξεων. Τέλος, είδαμε ευθύς ανωτέρω ότι το οντολογικό κριτήριο σε ορισμένες περιπτώσεις αποδεικνύεται στενό, όταν αποκλείει την ταυτότητα της δικονομικής πράξης σε περιπτώσεις που ο νόμος λέγει τα αντίθετα (πλείονες μορφές συμμετοχής στο έγκλημα).

Ενόψει των ανωτέρω, ο Τζαννετής υιοθετεί ένα πρόσθετο αξιολογικό κριτήριο προς διεύρυνση (ουχί συρρίκνωση) της έκτασης της δικονομικής πράξης του οντολογικού κριτηρίου (=φυσική ενέργεια), προκειμένου να συνενώσει πλείονες αυτοτελείς φυσικές ενέργειες σε μία ενιαία δικονομική πράξη. Το κριτήριο αυτό πηγάζει από τις αξιολογήσεις του ουσιαστικού δικαίου και ορίζει ότι: Πλείονες φυσικές ενέργειες που εμπίπτουν στην αντικειμενική υπόσταση του ίδιου εγκλήματος συνιστούν

μία δικονομική ενότητα, υπό την πρόσθετη προϋπόθεση ότι τελούν μεταξύ τους σε σχέση χρονικής και τοπικής συνάφειας. Με άλλα λόγια, για την κατάφαση του κριτηρίου απαιτούνται πλείονες διακριτές φυσικές ενέργειες πληρούσες την αυτή αντικειμενική υπόσταση, για τις οποίες απαιτείται επιπροσθέτως οντολογική συνάφεια [Προσοχή: Δεν απαιτείται οντολογική ταυτότητα, γιατί έτσι θα επρόκειτο για την ίδια φυσική ενέργεια και θα εξαρκούσε το οντολογικό κριτήριο]. Παρατηρείται λοιπόν πως εντός του αξιολογικού κριτηρίου (=ταυτότητα της αντικειμενικής υπόστασης) ενυπάρχουν και οντολογικά στοιχεία (=οντολογική συνάφεια), προσδίδοντας στο εν λόγω (υπο-)κριτήριο διφυή υπόσταση. Ωστόσο, εάν στο αξιολογικό κριτήριο -που επιτρέπει τη δικονομική συνένωση πλειόνων φυσικών ενεργειών- δεν προσετίθετο η προϋπόθεση της οντολογικής συνάφειας (συνάφεια χρόνου και τόπου), θα οδηγούμασταν ενώπιον μίας ευρύτατης δικονομικής πράξης (σχεδόν αντίστοιχης προς το «ιστορικό γεγονός»), η οποία θα καταλάμβανε και όλες τις περιπτώσεις αληθινής ομοειδούς πραγματικής συρροής! *Παράδειγμα:* Το δεδικασμένο της αμετάκλητης εκδίκασης μίας κλοπής τελεσθείσας την 28.10.2021 θα καταλάμβανε και έτερη κλοπή τελεσθείσα την 02.11.2021, η οποία δεν κρίθηκε στο πλαίσιο της πρώτης δίκης, γιατί αμφότερες πληρούν την αυτή αντικειμενική υπόσταση.

Συνεπώς, το εν λόγω κριτήριο καταλαμβάνει όλες τις περιπτώσεις «φυσικής ενότητας των πράξεων», όπου το ουσιαστικό δίκαιο αναγνωρίζει ενιαία μορφή συμπεριφοράς για πλείονες (διακριτές) ομοειδείς πράξεις που απορρέουν από την ίδια απόφαση και τελούν μεταξύ τους σε στενή χωροχρονική συνάφεια. *Παράδειγμα:* Ο δράστης προσβάλλει την τιμή του παθόντος με διαδοχικές υβριστικές εκφράσεις. Περαιτέρω, καταλαμβάνει και τις περιπτώσεις της ούτω καλούμενης «νομικής ενότητας των πράξεων», μόνον εφόσον μεταξύ των κρίσιμων ενεργειών σημειώνεται χωροχρονική συνάφεια. *Παράδειγμα:* Ο δράστης τελεί το υπαλλακτικώς μικτό αδίκημα της απάτης προβαίνοντας αφενός σε απόκρυψη αληθινών γεγονότων (βάφει το παλιό κλοπιμαίο αυτοκίνητο) και αφετέρου σε παράσταση ψευδών γεγονότων (διαβεβαιώνει τον αγοραστή ότι είναι δικό του και καινούριο), αμφότερα την ίδια ημέρα στο ιδιωτικό του συνεργείο.

Αναφορικά με το ζήτημα εάν εντάσσονται στην ίδια δικονομική πράξη οι πλείονες μορφές συμμετοχής στο ίδιο έγκλημα, όπως επιτάσσει η διάταξη του άρθρου 250§1 ΚΠΔ, το κριτήριο των αντικειμενικών υποστάσεων δίδει καταφατική απάντηση. Ειδικότερα, όλες οι μορφές συμμετοχής στο ίδιο έγκλημα είναι παρακολουθηματικές έναντι της κυρίας πράξης. Κατά συνέπεια, υπάγονται στην αντικειμενική υπόσταση της άδικης κυρίας πράξης, αφού συνιστούν ειδικές μορφές εμφανίσεως του ίδιου εγκλήματος. Ωστόσο, φαίνεται πως δεν πληρούται η πρόσθετη προϋπόθεση της χωροχρονικής συνάφειας, δεδομένου πως συνήθως

προκύπτει εμπειρική διάσταση των πράξεων κατά χρόνο και τόπο. [Παράδειγμα: Ο ηθικός αυτουργός (και μετέπειτα συναυτουργός) παρακινεί τον έτερο (συν-)αυτουργό να τελέσουν από κοινού ληστεία σε έξι μήνες, αφού καταστρώσουν λεπτομερώς το σχέδιο]. Ωστόσο, κατά την κρατούσα γνώμη στη θεωρία, ο τόπος και χρόνος τέλεσης όλων των μορφών συμμετοχής συμπίπτει με εκείνον της κύριας πράξης, εφόσον από την τελευταία εξαρτάται η ποινική ευθύνη του συμμετόχου. Με άλλους λόγους, ο χρόνος τέλεσης της πράξης του συμμετόχου ταυτίζεται με το χρόνο τέλεσης της πράξης του φυσικού αυτουργού, διότι προ αυτής έγκλημα συμμετοχής δεν υπάρχει [Υπό τον ισχύοντα ΠΚ (ν. 4619/2019), μπορεί να υποστηριχθεί ότι η νεοπαγής διάταξη του άρθρου 112 εδ. β' ΠΚ παρέχει επιχείρημα εκ του νόμου προς αυτή την κατεύθυνση]. Συνεπώς, το πρόσθετο αξιολογικό κριτήριο καθιστά δυνατή τη δικονομική συνένωση των πλειόνων μορφών συμμετοχής στο ίδιο έγκλημα, καθ' υπέρβαση του στενού οντολογικού κριτηρίου.

Τέλος, θετική κρίνεται η επίδραση του αξιολογικού κριτηρίου (=ταυτότητα αντικειμενικής υπόστασης) στην περιοχή του δεδικασμένου. Ειδικότερα, η ένταξη στην αυτή δικονομική πράξη όλων των συμπεριφορών που τελούν σε χωροχρονική συνάφεια και εμπίπτουν στην αυτή αντικειμενική υπόσταση υπηρετεί την ασφάλεια δικαίου. Τούτο συμβαίνει γιατί ο αμετακλήτως δικασθείς για ορισμένη πράξη ευλόγως δικαιούται να πιστεύει ότι δεν πρόκειται να διωχθεί εκ νέου για πρόσθετες περιστάσεις της συμπεριφοράς του, με τις οποίες φέρεται να έχει τελεσθεί το αυτό έγκλημα στον ίδιο τόπο και χρόνο. Περαιτέρω, συμβιβάζεται και με την «κυρωτική λειτουργία» του δεδικασμένου στο μέτρο που τιμωρεί την πλημμελή διερεύνηση ορισμένου εγκληματικού συμβάντος, ενώ στην αρχική κατηγορία είχε προηγηθεί σαφής αναφορά σε συγκεκριμένη αντικειμενική υπόσταση, την οποία το δικαστήριο όφειλε να ερευνήσει εξονυχιστικά ως προς όλες τις περιστάσεις της.

Ας εξετάσουμε, τώρα, την πρακτική εφαρμογή της εν λόγω θεωρίας σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις.

Αναφορικά με τη φαινομενική κατ' ιδέαν συρροή εγκλημάτων, η οντολογική ταυτότητα των φυσικών ενεργειών οδηγεί στην κατάφαση της δικονομικής τους ενότητας (εδώ δεν απαιτείται προσφυγή στο αξιολογικό κριτήριο, όπως σε όλες τις περιπτώσεις της κατ' ιδέαν συρροής). Συνεπώς, η αμετάκλητη αθώωση/καταδίκη για το έγκλημα που προβλέπεται στην απορροφώσα διάταξη (ληστεία) επιφέρει την κατάλυση των ποινικών αξιώσεων για το μη κριθέν έγκλημα που προβλέπεται στην απορροφώμενη διάταξη (παράνομη βία/κλοπή). Αντίστροφα, η αμετάκλητη εκδίκαση της απορροφώμενης διάταξης επιφέρει κατάλυση των ποινικών αξιώσεων της απορροφώσας. *Παράδειγμα:* Ο δράστης καταδικάζεται αμετακλήτως για κλοπή και εκ των υστέρων διαπιστώνεται ότι άσκησε σωματική βία εις βάρος του

θύματος για την αφαίρεση του πράγματος. Δεν είναι δυνατή η δίωξή του για ληστεία. Σημειώνεται ότι η τελευταία περίπτωση θίγει μεν την ουσιαστική δικαιοσύνη, η οποία όμως υποχωρεί έναντι της ασφάλειας δικαίου στο πεδίο του δεδिकाσμένου.

Αναφορικά με τη φαινομενική πραγματική συρροή εγκλημάτων, τα πράγματα καθίστανται περίπλοκα: Αφενός το οντολογικό κριτήριο (ταυτότητα φυσικής ενέργειας) επιτάσσει τη δικονομική διάσπαση των κατά χρόνο και τόπο ασύμπτωτων πράξεων (κύρια – πρότερη/ύστερη συντιμωρητή πράξη). Αφετέρου ούτε η συνεπής εφαρμογή του προταθέντος αξιολογικού κριτηρίου (ταυτότητα αντικειμενικών υποστάσεων) αρκεί για τη δικονομική συνένωση των επιμέρους πράξεων, αφού αυτές δεν υπάγονται στην αυτή αντικειμενική υπόσταση, ενώ δεν πληρούται και η πρόσθετη προϋπόθεση της μεταξύ τους οντολογικής συνάφειας. Τούτο όμως συνεπάγεται το δικονομικό διαχωρισμό πράξεων που κατά το ουσιαστικό δίκαιο συγκροτούν μία αξιολογική ενότητα χωρίς αυτοτελές άδικο, αφού η κύρια πράξη απορροφά την απαξία της πρότερης/ύστερης συντιμωρητής πράξης. Ως εκ τούτου, η πιστή εφαρμογή της προκρινόμενης (μικτής) θέσης στις ανωτέρω περιπτώσεις αποβαίνει προβληματική αφού διανοίγει τον κίνδυνο διπλής καταδίκης για περισσότερα εγκλήματα που εμφανίζουν κοινή απαξία. Προς αποφυγή ενδεχόμενων άτοπων συνεπειών, ο Τζαννετής προτείνει της εξής περιπτώσιολογική αντιμετώπιση του ζητήματος:

α) Ο κατηγορούμενος καταδικάζεται αμετακλήτως για την πράξη της απορροφώσας διάταξης. *Παράδειγμα*: Ο δράστης καταδικάζεται για κλοπή ενός φορτίου καυσίμων και εκ των υστέρων αποκαλύπτεται ότι τα ανάλωσε για δική του χρήση (=υπεξαίρεση). Αυτή είναι η μοναδική περίπτωση για την οποία προτείνεται ότι το δεδिकाσμένο από την αμετάκλητη εκδίκηση της κύριας πράξης πρέπει να καταλάβει και τη συντιμωρητή ύστερη πράξη. Τούτο δε με την εξής αιτιολογία: Η καταδίκη για την κύρια πράξη σημαίνει ότι το απορροφώμενο έγκλημα στερείται αυτοτελούς απαξίας και δεν θα μπορούσε να στηρίζει την καταδίκη, ακόμη κι αν είχε διωχθεί εξ αρχής από κοινού με την κύρια πράξη.

β) Ο κατηγορούμενος αθώνεται αμετακλήτως για την πράξη της απορροφώσας διάταξης (βλ. παράδειγμα υπό α' με κατάλληλη τροποποίηση του περιεχομένου της απόφασης). Εν προκειμένω, το δεδिकाσμένο από την αμετάκλητη αθώωση ως προς την κύρια πράξη (κλοπή) δεν μπορεί να επεκταθεί στην απορροφώμενη (υπεξαίρεση), αφού με τον αποκλεισμό της πρώτης καταλύθηκε η αξιολογική σύνδεση μεταξύ των εγκλημάτων και αναβιώνει το αξιόποινο της δεύτερης. Συνεπώς, η κατάλυση της αξιολογικής σχέσης τους ματαιώνει την πιθανή εφαρμογή οιαδήποτε αξιολογικού κριτηρίου και η αυτοτέλεια των

πράξεων σε οντολογικό επίπεδο κρίνεται επαρκής για το δικονομικό χωρισμό τους.

γ) Ο κατηγορούμενος καταδικάζεται αμετακλήτως για την πράξη της απορροφώμενης διάταξης. *Παράδειγμα*: Ο δράστης καταδικάζεται για χρήση ενός πλαστού εγγράφου, ενώ εκ των υστέρων διαπιστώνεται ότι ο ίδιος το είχε καταρτίσει [Σημείωση: Υπό τον νέο ΠΚ (ν. 4619/2019), η χρήση πλαστού δεν συνιστά επιβαρυντική περίπτωση, αλλά αυτοτελές έγκλημα. Τούτο άγει στο συμπέρασμα ότι η χρήση πλαστού από εκείνον που το κατάρτισε συνιστά πραγμάτωση του σκοπού του (ουσιαστική αποπεράτωση) και -συνεπώς- συντιμωρητή ύστερη πράξη της πλαστογραφίας]. Εδώ το οντολογικό κριτήριο καταφάσκει τη φυσιοκρατική ετερότητα των πράξεων, ενώ και οι αξιολογικές θεωρήσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η καταδίκη για το απορροφώμενο έγκλημα δεν αποδίδει την ορθή συνολική απαξία της εγκληματικής συμπεριφοράς. Επομένως, σχηματίζονται πλείονες δικονομικές πράξεις. Ο κίνδυνος διπλής τιμώρησης παραμένει ορατός, ενώ αν αμφότερες οι πράξεις είχαν διωχθεί από κοινού τούτο δεν θα συνέβαινε. Για την αποφυγή αυτής της δυσμενούς συνέπειας, σε περίπτωση (άδικης) διπλής καταδίκης τόσο για το απορροφώμενο όσο και για το απορροφών έγκλημα προτείνεται η επανάληψη της διαδικασίας (ΚΠΔ 525) για την εξαφάνιση της (προγενέστερης) απόφασης που τιμώρησε το απορροφώμενο έγκλημα. Τούτο δε, με το επιχείρημα ότι η μεταγενέστερη καταδίκη για το απορροφών έγκλημα συνιστά νέο άγνωστο γεγονός που καθιστά πρόδηλο ότι ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε άδικα για έγκλημα βαρύτερο από εκείνο που πραγματικά τέλεσε.

δ) Ο κατηγορούμενος αθώνεται αμετακλήτως για την πράξη της απορροφώμενης διάταξης (βλ. παράδειγμα υπό γ' με κατάλληλη τροποποίηση του περιεχομένου της απόφασης). Εν προκειμένω, οντολογικό και αξιολογικό κριτήριο συνηγορούν στο δικονομικό διαχωρισμό των πράξεων, αφού η αμετάκλητη αθώωση για το απορροφώμενο έγκλημα ουδόλως εμποδίζει την άσκηση ποινικής δίωξης για το απορροφών.

Αναφορικά με το έγκλημα κατ' εξακολούθηση (ΠΚ 98§1), η ελληνική θεωρία ομοθυμώς δέχεται ότι συνιστά περίπτωση αληθινής (ομοειδούς) πραγματικής συρροής, όπου -κατ' ορθή εκδοχή- γίνεται πάντοτε δεκτή η δικονομική αυτοτέλεια των επιμέρους πράξεων. Άρα, η αμετάκλητη εκδίκαση ορισμένων μερικότερων πράξεων του εξακολουθητικού εγκλήματος δεν συνεπάγεται επέκταση του δεδικασμένου και στις υπόλοιπες μη κριθείσες.

Αναφορικά με το διαρκές έγκλημα, το αξιολογικό κριτήριο (=ταυτότητα της πληρούμενης αντικειμενικής υπόστασης) κρίνεται αποφασιστικό για τη δικονομική συνένωση των επιμέρους μορφών συμπεριφοράς που εναλλάσσονται διαδοχικώς. *Παράδειγμα*: Σε ποινική

δίκη για το αδίκημα της παράνομης κατακράτησης διαπιστώνεται ότι ο δράστης κλείδωσε το θύμα σε εγκαταλελειμμένη αποθήκη (ενέργεια) και εν συνεχεία αποχώρησε για δύο ώρες, παραλείποντας να άρει την παράνομη κατάσταση που ίδρυσε (παράλειψη). Το εδώ ανακύπτον ζήτημα είναι αν το δεδικασμένο καταλαμβάνει όλη τη χρονική διάρκεια του εγκλήματος, ακόμη και αν αυτή επεκτάθηκε πέραν του χρόνου άσκησης ποινικής δίωξης ή ακόμα και εκείνου της έκδοσης της απόφασης. Με άλλα λόγια, τίθεται το ερώτημα αν διατηρείται η ταυτότητα της δικονομικής πράξης πέραν των ανωτέρω χρονικών σημείων ή αν αυτή διασπάται σε πλείονες αυτοτελείς. Κατ' ορθή κρίση, η ταυτότητα του διαρκούς εγκλήματος υπό δικονομικό πρίσμα διατηρείται μέχρι την έκδοση της πρωτοβάθμιας οριστικής απόφασης. Τυχόν συνέχιση της παράνομης κατάστασης μετά την έκδοσή της δεν καταλαμβάνεται από το δεδικασμένο, διότι δεν καλυπτόταν ούτε από το διερευνητικό καθήκον του κρίνοντος δικαστηρίου, καθώς μία απόφαση μπορεί να αποφαίνεται μόνον για όσα συνέβησαν μέχρι την έκδοσή της. Εξάλλου, η τυχόν συνεχιζόμενη παράνομη κατάσταση μετά την έκδοση της πρωτοβάθμιας απόφασης δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας δίκης, δεδομένου ότι τούτο θα συνιστούσε χειροτέρευση της θέσης του κατηγορουμένου (ΚΠΔ 470). Τέλος, το χρονικό σημείο τομής της (ενιαίας) δικονομικής πράξης σε πλείονες αυτοτελείς δεν μπορεί να ταυτιστεί με το χρόνο άσκησης της ποινικής δίωξης, διότι ναι μεν η εισαγγελική κατηγορία μπορεί να περιορισθεί μόνο σε γεγονότα που έχουν συμβεί μέχρι την εξαπόλυσή της, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι η διωκτική βούληση δεν καταλαμβάνει και την τυχόν συνεχιζόμενη παράνομη κατάσταση μετά τη διατύπωσή της (διωκτικής βούλησης). Κατά συνέπεια, δεν θίγεται η κατηγορητική αρχή.

2. Κρατούσα (μικτή) θεωρία

Αφού εξετάσαμε την προτεινόμενη θεωρία του Τζαννετή για την οριοθέτηση της δικονομικής πράξης, ήρθε η ώρα να έρθουμε σε επαφή με τη θέση που κρατεί στην ελληνική θεωρία και με τα εξ αυτής ανακύπτοντα προβλήματα. Κυριαρχούσα είναι η γνώμη ότι η δικονομική πράξη διαμορφώνεται με τη σώρευση των κριτηρίων της ενέργειας (οντολογικό) και του αποτελέσματος (αξιολογικό). Δηλαδή, αυτή δεν εξαντλείται στη φυσική ενέργεια του δράστη ούτε προσδιορίζεται αυτοτελώς από το αποτέλεσμα, αλλά διαμορφώνεται ως άθροισμα αμφοτέρων των ανωτέρω.

Η συγκεκριμένη έννοια της δικονομικής πράξης είναι η στενότερη δυνατή: Αφενός είναι στενότερη από εκείνη που καθορίζεται με βάση το κριτήριο της ενέργειας αφού στα κατ' ιδέαν συρρέοντα εγκλήματα δέχεται πλείονες δικονομικές πράξεις λόγω της ετερότητας των εγκληματικών αποτελεσμάτων. *Παράδειγμα:* Η ρίψη χειροβομβίδας που

προκαλεί πέντε θανάτους ισοδυναμεί με πέντε δικονομικές πράξεις, καθώς -ενώ ταυτίζεται η ενέργεια- παράγονται πολλαπλά αποτελέσματα. Αφετέρου είναι στενότερη και από εκείνη που καθορίζεται με βάση το κριτήριο του αποτελέσματος, διότι δεν αρκεί η ταυτότητα της επελθούσας βλάβης όταν διαπιστώνεται ετερότητα των ενεργειών. *Παράδειγμα:* Ο δράστης απορρίπτει στη θάλασσα ένα πολύτιμο κόσμημα με χαραγμένο επάνω του το όνομα της παθούσας (φθορά ξένης ιδιοκτησίας – ΠΚ 378§1). Μετά διετία, ένας δύτες το εντοπίζει κατά τύχη, το ανασύρει από τον πυθμένα της θάλασσας και το επιστρέφει στο θύμα. Ο δράστης το πληροφορείται, αφαιρεί το κόσμημα και το πετά πάλι στη θάλασσα. Η εφαρμογή της κρατούσας θεωρίας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι εδώ πρόκειται για δύο δικονομικές πράξεις, ενώ κατά το κριτήριο του αποτελέσματος θα είχαμε μία (ενιαία) δικονομική πράξη.

Την εν λόγω θέση υποστήριξε πρώτος ο Μπουρόπουλος (και μετέπειτα ο Δέδες) και ακολουθείται παγίως στην κρατούσα νομολογία του Αρείου Πάγου. Κατά τον Μπουρόπουλο, ταυτότητα της δικονομικής πράξης στοιχειοθετείται όταν «αντικείμενο της νέας διώξεως είναι η αυτή αξιόποινος πράξις», δηλαδή «(όχι) μόνον η ενέργεια η παράλειψις, εις ην προέβη ο πράπτων, αλλά και η εκ ταύτης επελθούσα μεταβολή εν τω εξωτερικώ κόσμω, ήτοι το αξιόποινον αποτέλεσμα, είτε τούτο συνάπτεται αμέσως και αρρήκτως προς την ενέργειαν ή παράλειψιν, συμπίπτον μετ' αυτής (τυπικόν έγκλημα), είτε επακολουθεί ταύτην (ουσιαστικόν έγκλημα). Άνευ του αξιοποιίνου αποτελέσματος, η συμπεριφορά του υπαιτίου είναι αδιάφορος δια το ποινικόν δίκαιον». Ο συγγραφέας διευκρινίζει ότι η ταυτότητα της πράξης δεν αίρεται, όταν μεταβάλλεται το υποκειμενικό στοιχείο (υπαιτιότητα) ή ο τρόπος τελέσεως ή συμμετοχής στην πράξη.

Κατά την άποψη αυτή, τα πραγματικώς συρρέοντα εγκλήματα δεν εμπίπτουν στην αυτή δικονομική πράξη διότι διακρίνονται φυσικώς και νομικώς τόσο κατά την ενέργεια του δράστη όσο και κατά το εγκληματικό αποτέλεσμα. Το ίδιο ισχύει και για τα κατ' ιδέαν συρρέοντα εγκλήματα, διότι προκαλούν διακριτά και αυτοτελή εγκληματικά αποτελέσματα. Ως εκ τούτου τα μη κριθέντα (κατ' ιδέαν/πραγματικώς) συρρέοντα εγκλήματα δεν καταλαμβάνονται από το δεδικασμένο της αμετάκλητης κρίσης που ασχολήθηκε με τα υπόλοιπα συρρέοντα.

Εξαίρεση αποτελούν μόνον εκείνα τα κατ' ιδέαν συρρέοντα εγκλήματα που προκαλούν μεν πλείονα (νομικά) αποτελέσματα, αλλά τα τελευταία δεν έχουν αυτοτελή υλική υπόσταση, διότι προσβάλλονται έννομα αγαθά που είναι αχώριστα μεταξύ τους. *Παράδειγμα:* Ο πατέρας έρχεται σε σαρκική συνάφεια με την ανήλικη κόρη του. Εδώ υφίσταται ένα υλικό αποτέλεσμα, στο οποίο προσδίδεται πολλαπλό κοινωνικό νόημα διότι προσβάλλονται περισσότερα έννομα αγαθά, ήτοι τόσο η καθαρότητα της οικογενείας (ΠΚ 345 – Γενετήσιες πράξεις μεταξύ

συγγενών) όσο και η ανηλικότητα (ΠΚ 339§1 – Γενετήσιες πράξεις με ανηλικούς). Συνεπώς, εδώ η αμετάκλητη εκδίκαση ενός μόνον εξ αυτών συνεπάγεται την κατάληψη του άλλου από το δεδικασμένο.

Κατά της κρατούσας θεωρίας διατυπώνεται **οξεία κριτική**:

α) Το εν λόγω σωρευτικό κριτήριο διολισθαίνει σε μία εγκληματοπαγή θεώρηση της πράξης, η οποία αποκρούεται στην ελληνική έννομη τάξη από τη διατύπωση της διάταξης του άρθρου 57 ΚΠΔ. Τούτο συμβαίνει γιατί η υποδεικνυόμενη σωρευτική ταύτιση τόσο της φυσικής ενέργειας όσο και του εγκληματικού αποτελέσματος συνεπάγεται κατ' αποτέλεσμα την εξάρτηση της δικονομικής πράξης από το είδος του διωκόμενου εγκλήματος: Οσάκις προστίθεται ένα διαφορετικό αποτέλεσμα στην κρινόμενη συμπεριφορά, στοιχειοθετείται η αντικειμενική υπόσταση ενός εγκλήματος διαφορετικού από εκείνο που περιγράφεται στην κατηγορία. Αυτή η συνέπεια επιδρά κατά τρόπο αφόρητα περιοριστικό στο διερευνητικό καθήκον του δικαστηρίου κατ' αντιστοιχία όσων ελέγχθησαν ανωτέρω κατά την κριτική προσέγγιση του εγκληματοπαγούς μοντέλου (Κεφάλαιο Β', στοιχείο II, σελ. 13).

β) Η κρατούσα θεωρία δεν συμβιβάζεται με την ασφάλεια δικαίου στην περιοχή του δεδικασμένου. Ειδικότερα, το δεδικασμένο περιορίζεται μόνο στα κριθέντα τμήματα της εγκληματικής συμπεριφοράς (*res judicata*), με αποτέλεσμα να μην υφίστανται περιθώρια για την ανάπτυξη εμβέλειας της ασφάλειας δικαίου. Χάριν της τελευταίας, όπως είδαμε, τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου οφείλουν να μην είναι τόσο στενά και πρέπει να καλύπτουν και μη κριθείσες όψεις της ίδιας εγκληματικής συμπεριφοράς, ώστε να προστατεύεται η εύλογη εμπιστοσύνη του κατηγορουμένου ότι δεν θα δικάζεται επανειλημμένως για διαφορετικές κάθε φορά περιστάσεις της. Υπό την κρατούσα εκδοχή, ο κατηγορούμενος καλείται εκ νέου να λογοδοτήσει όχι μόνον για όσα πρόσθετα αποτελέσματα της ίδιας συμπεριφοράς δεν κρίθηκαν με την αμετάκλητη απόφαση (π.χ. για τις μη κριθείσες ανθρωποκτονίες συνεπεία έκρηξης της χειροβομβίδας), αλλά και για όσες πρόσθετες μορφές συμπεριφοράς προκάλεσαν αιτιωδώς το αυτό αποτέλεσμα (π.χ. για τη μη κριθείσα δεύτερη απόρριψη του ίδιου κοσμήματος στη θάλασσα που προκάλεσε το ίδιο αποτέλεσμα με την πρώτη, ήτοι την οριστική αποστέρησή του από την παθούσα).

γ) Οι προκείμενες της κρατούσας άποψης δεν τηρούνται με συνέπεια κατά την πρακτική εφαρμογή της. Ειδικότερα, γίνεται δεκτό ότι οι πλείονες μορφές συμμετοχής στο ίδιο έγκλημα εμπίπτουν στην ίδια δικονομική πράξη. Ωστόσο, από τις αναπτύξεις που προηγήθηκαν κατέστη σαφής η φυσιοκρατική διάσταση -λ.χ.- της ηθικής αυτουργίας από τη συναυτουργία, οι οποίες είναι χωροχρονικά διακριτές μορφές συμπεριφοράς με αποτέλεσμα να αποκρούεται η ταυτότητα της φυσικής ενέργειας. Ομοίως, γίνεται δεκτή η δικονομική συνένωση της απόπειρας

με το τετελεσμένο έγκλημα, μολονότι είναι ευκρινής η μη στοιχειοθέτηση της απαιτούμενης ταυτότητας αποτελέσματος, δεδομένου ότι η απόπειρα δεν προκαλεί αιτιωδώς το εγκληματικό αποτέλεσμα. Το ίδιο γίνεται δεκτό και για το έγκλημα βλάβης με το έγκλημα διακινδύνευσης, παρόλο που (κι εδώ) υπάρχει διάσταση αποτελέσματος.

Εξ όσων προηγήθηκαν, διαπιστώνεται ότι η κρατούσα θεωρία είναι απορριπτέα τόσο για λόγους δογματικής ορθότητας, όσο και για λόγους αντίθεσης προς το νομοθετικώς κατοχυρωμένο πραγματοπαγές μοντέλο σύλληψης της δικονομικής πράξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ' – Ατελείς δικαστικές αποφάσεις

Στο τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας θα ερευνηθούν εν τάχει οι δυνατότητες περιστολής των δυσμενών συνεπειών που οι αμετάκλητες αποφάσεις επιφέρουν στην αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης, όταν αδυνατούν να συλλάβουν με πληρότητα την απαξία της εγκληματικής συμπεριφοράς. Το πρόβλημα αυτό ανακύπτει με ιδιαίτερη ένταση όταν η αμετάκλητη απόφαση δεν ερευνά διόλου το βαρύτερο κατ' ιδέαν συρρέον έγκλημα, οπότε αυτό -δεδομένης της δικονομικής ενότητας- καταλαμβάνεται από το δεδικασμένο.

Για την κατανόηση της προβληματικής χρήσιμα αποβαίνουν τα εξής παραδείγματα:

1) «Άσκοποι πυροβολισμοί»: Ο δράστης προβαίνει σε πυροβολισμούς εντός κατοικημένης περιοχής. Μετά την αμετάκλητη εκδίκαση της υπόθεσης για παράνομη οπλοχρησία, προκύπτει πως ένας εκ των πυροβολισμών έπληξε άνθρωπο και προκάλεσε το θάνατό του.

2) «Εγκληματική οργάνωση»: Τα μέλη μιας εγκληματικής οργάνωσης κατά τη διάρκεια της πενταετούς δράσης της διέπραξαν σωρεία ανθρωποκτονιών κατ' εντολή του διευθύνοντος αυτήν. Μετά την αμετάκλητη εκδίκαση της υπόθεσης για την εγκληματική οργάνωση, οι αστυνομικές αρχές συνδέουν τις ανθρωποκτονίες με τα μέλη της συγκεκριμένης οργάνωσης.

Σε αμφότερα τα παραδείγματα, το δεδικασμένο από την αμετάκλητη εκδίκαση του ελαφρύτερου κατ' ιδέαν συρρέοντος εγκλήματος (παράνομη οπλοχρησία – εγκληματική οργάνωση) επεκτείνεται και στα βαρύτερα (ανθρωποκτονίες), εξαιτίας της ταυτότητας της δικονομικής πράξης κατά το κριτήριο της φυσικής ενέργειας. [Σημειώνεται ξανά πως αμφισβητείται το είδος της συρροής ανάμεσα στο διαρκές αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης και στα στιγμιαία εγκλήματα των ανθρωποκτονιών που τελούνται εντός των κόλπων της. Τάσσομαι υπέρ της κατ' ιδέαν συρροής με την αιτιολογία που εξετέθη ανωτέρω (Κεφάλαιο Β', στοιχείο ΙΙΙ, σελ. 17)].

1. Εξαργής ατελείς αποφάσεις

Εκ προοιμίου αναφέρεται ότι η κρατούσα άποψη (θεωρία – νομολογία) τάσσεται υπέρ του μονοδιάστατου χαρακτήρα της δικονομικής πράξης, δεχόμενη ότι τα όριά της παραμένουν αμετάβλητα τόσο για τις ανάγκες μεταβολής της κατηγορίας όσο και για τις ανάγκες του δεδικασμένου. Ειδικότερα, ορίζει ότι απαγορεύεται η επανεκδίκαση όλων των περιστάσεων της εγκληματικής συμπεριφοράς που όφειλε να διερευνήσει το δικαστήριο, ακόμη και αν ορισμένες εξ αυτών δεν κρίθηκαν με την αμετάκλητη απόφαση, υπό την προϋπόθεση ότι η διάγνωσή τους ήταν νομικώς δυνατή. Στο ζήτημα αυτό (νομική δυνατότητα) θα επανέλθουμε. Όμως, πρέπει ήδη να σημειωθεί ότι η συνέπεια της κρατούσας άποψης είναι ότι σε αμφότερα τα παραδείγματα εργασίας μας («άσκοποι πυροβολισμοί» - «εγκληματική οργάνωση») το δεδικασμένο επεκτείνεται στα βαρύτερα κατ' ιδέαν συρρέοντα εγκλήματα («ανθρωποκτονίες») που δεν κρίθηκαν με την αμετάκλητη απόφαση, ενώ ενέπιπταν στο διαγνωστικό καθήκον του δικαστηρίου.

Ωστόσο, διαπιστώνει κανείς ότι η αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης θίγεται όταν η αμετάκλητη απόφαση δεν αποτυπώνει ορθώς την πραγματική κατάσταση που υφίσταται ήδη κατά το χρόνο έκδοσής της. Η εν λόγω απόφαση χαρακτηρίζεται ατελής εν τη γενέσει της, διότι παραλείπει να εξετάσει ορισμένες ήδη υπάρχουσες (βαρύτερες) πτυχές της ενιαίας δικονομικής πράξης, όπως συμβαίνει στα ανωτέρω παραδείγματα. Στο πλαίσιο της αναγκαιότητας ορθής σύλληψης του (πλήρους) αδίκου, η θεωρία έχει διατυπώσει δύο ακόμη απόψεις, οι οποίες περιορίζουν την εμβέλεια του δεδικασμένου.

Κατά μία πρώτη άποψη, η έκταση της δικονομικής πράξης οφείλει να είναι στενότερη για τις ανάγκες του δεδικασμένου έναντι εκείνης που αφορά τη μεταβολή της κατηγορίας και πρέπει να περιοριστεί μόνον στα ήδη κριθέντα τμήματα της αμετάκλητης απόφασης (res judicata), ακόμη και αν τα όρια του διερευνητικού καθήκοντος του δικαστηρίου ήταν ευρύτερα. Η θεωρία αυτή προτείνει την αποδοχή ενός μεταβλητού - δυαδικού χαρακτήρα της δικονομικής πράξης και ερείδεται στην παραδοχή ότι το δεδικασμένο πρέπει να καταλαμβάνει ό,τι ήδη κρίθηκε και όχι ό,τι θα μπορούσε (αφηρημένα/πραγματικώς) να έχει κριθεί με την αμετάκλητη απόφαση. Κατά συνέπεια, σε αμφότερα τα παραδείγματά μας αρνείται την κατάληψη των βαρύτερων κατ' ιδέαν συρρέοντων εγκλημάτων (ανθρωποκτονίες) από το δεδικασμένο, καθώς ουδέποτε εξετάστηκαν από το δικαστήριο μολοντί ενέπιπταν στο διερευνητικό του καθήκον.

Η άποψη αυτή αποκρούεται (ορθώς) από την κρατούσα γνώμη, η οποία τάσσεται υπέρ της μονοδιάστατης δικονομικής πράξης δεχόμενη ότι τα όριά της είναι πάντοτε τα ίδια, τόσο στο πεδίο της μεταβολής της κατηγορίας, όσο και στο πεδίο του δεδικασμένου. Πράγματι, η

μεταβλητή δικονομική πράξη έρχεται αντιμέτωπη με τις ακόλουθες αντιρρήσεις:

α) Η μεταβλητή δικονομική πράξη θίγει τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, γιατί κατά την εκδίκαση της υπόθεσης επιτρέπει τη μεταβολή της κατηγορίας σε όλες τις περιστάσεις που εμπίπτουν στο αυτό αντικείμενο δίκης, ενώ μετά την επέλευση του αμετακλήτου αποβάλλει τις μη κριθείσες περιστάσεις από το πεδίο του δεδικασμένου, με αποτέλεσμα να μένει ο κατηγορούμενος εκτεθειμένος σε συμπληρωματικές διώξεις. Το αληθινό νόημα αυτού του επιχειρήματος έγκειται στο εξής: Ο κατηγορούμενος οφείλει (και δικαιούται) πράγματι να υποστεί τη δυσάρεστη διαδικασία της ποινικής δίκης ως προς όλες τις όψεις της εγκληματικής συμπεριφοράς του που τελούν σε δικονομική ενότητα και να αμυνθεί με σκοπό την αντίκρουσή τους. Μετά από αυτό, όμως, δικαιούται ευλόγως να πιστεύει ότι θα αφεθεί ήσυχος από το διωκτικό μηχανισμό, ο οποίος είχε την ευκαιρία να ερευνήσει ολόπλευρα τη συμπεριφορά του, είτε το έπραξε είτε όχι. Συνεπώς, εάν αφενός το δικαστήριο δύναται ακωλύτως να μεταβάλλει την κατηγορία με συνακόλουθο περιορισμό των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του και αφετέρου η εισαγγελική αρχή δύναται να ασκεί συμπληρωματικές διώξεις για περιστάσεις που εμπίπτουν στο ίδιο πλαίσιο, διαπιστώνεται μία μη ανεκτή επιβάρυνση της θέσης του κατηγορουμένου. Κατ' αποτέλεσμα υποβαθμίζεται ο ρόλος του ως υποκειμένου της ποινικής δίκης, δεδομένου ότι το Κράτος τον μεταχειρίζεται όπως επιθυμεί για τις ανάγκες πραγμάτωσης του εκάστοτε επιδιωκόμενου σκοπού.

β) Στο πεδίο του δεδικασμένου, ο περιορισμός της δικονομικής πράξης μόνον στα ήδη κριθέντα (*res judicata*) θίγει την ασφάλεια δικαίου, όπως έχουμε ήδη δει. Μάλιστα, σε μια τέτοια περίπτωση η ασφάλεια δικαίου δεν υποχωρεί απλώς αλλά καταλύεται πλήρως, διότι η μεταβλητή δικονομική πράξη δεν επιτρέπει στο δεδικασμένο να υπερβεί (ούτε κατ' ελάχιστον) το περιεχόμενο της αμετάκλητης απόφασης. Και μολονότι είναι ορθή η επιδίωξη αποκατάστασης της ουσιαστικής δικαιοσύνης, δεν πρέπει να διεξάγεται κατά τρόπο που εκμηδενίζει την εμβέλεια της ασφάλειας δικαίου γιατί η τελευταία κυριαρχεί στον τομέα του δεδικασμένου.

γ) Αντιφάσκει στην «κυρωτική λειτουργία» του δεδικασμένου, η οποία ορίζει ότι το τελευταίο ενεργεί ως κύρωση εις βάρος των κρατικών οργάνων λόγω της παράλειψής τους να διερευνήσουν ολόπλευρα το σύνολο των περιστάσεων της ενιαίας δικονομικής πράξης. Η μεταβλητή πράξη δέχεται ότι κατά τη διερεύνηση της κατηγορίας το δικαστήριο οφείλει να επεκταθεί σε όλες τις όψεις της εγκληματικής συμπεριφοράς, αλλά ταυτόχρονα μετά την αμετάκλητη εκδίκαση αδρανοποιεί κάθε πιθανή κύρωση που θα έπρεπε να επιβληθεί στον κρατικό μηχανισμό λόγω της παράλειψής του αυτής. *Παράδειγμα*: Το δικαστήριο δικαιούται

και οφείλει (διερευνητικό «καθήκον») να ερευνήσει εάν οι άσκοποι πυροβολισμοί έπληξαν άνθρωπο, μεταβάλλοντας (επεκτείνοντας) επιτρεπώς την κατηγορία σε ανθρωποκτονία (με ενδεχόμενο δόλο/εξ αμελείας). Αν όμως δεν το πράξει, «ουδέν πρόβλημα ανακύπτει» δεδομένου πως μετά το αμετάκλητο εξακολουθεί να υφίσταται δυνατότητα συμπληρωματικής (ακριβέστερα, «διορθωτικής») δίωξης.

Κατά μία δεύτερη άποψη, το δεδικασμένο της αμετάκλητης κρίσης περιορίζεται όχι μόνον στα ήδη κριθέντα (*res judicata* – 1^η άποψη), αλλά σε ό,τι πράγματι μπορούσε να είχε κριθεί αποβλέποντας στις συγκεκριμένες πραγματικές διαγνωστικές δυνατότητες του δικαστηρίου. Η άποψη αυτή αντιτίθεται στην (ευρύτερη) κρατούσα γνώμη, στο μέτρο που η τελευταία εντάσσει στην εμβέλεια του δεδικασμένου και όλες τις περιστάσεις που αφηρημένα εντάσσονταν στο διερευνητικό καθήκον του δικαστηρίου, υπό την προϋπόθεση ότι υπήρχε η νομική δυνατότητα εξέτασής των, όπως ειπώθηκε ανωτέρω (Κεφάλαιο Δ', σελ. 35). Δηλαδή, η κρατούσα γνώμη αδιαφορεί για τις πραγματικές διερευνητικές δυνατότητες του δικαστηρίου και θέτει εκτός εμβέλειας του δεδικασμένου -αλλά και του διερευνητικού καθήκοντος- μόνον ό,τι εκ του νόμου δεν μπορούσε να λάβει υπόψιν της η αμετάκλητη απόφαση. Ως τέτοιοι νομικοί λόγοι σημειώνονται στη βιβλιογραφία η αναρμοδιότητα, η έλλειψη έγκλησης (αν το έγκλημα που προκύπτει κατ' επιτρεπτή μεταβολή της κατηγορίας είναι κατ' έγκληση διωκόμενο) και η αρχή της ειδικότητας στην έκδοση.

Η προτεινόμενη (2^η) άποψη εκκινεί από τη θέση ότι προκειμένου να χαρακτηριστεί δικαιολογημένη (και άρα προστατευόμενη κατά την αρχή της ασφάλειας δικαίου) η εμπιστοσύνη του κατηγορουμένου ότι δεν θα δικάζεται επανειλημμένως για πλείονες όψεις της ίδιας εγκληματικής συμπεριφοράς, απαιτείται το δικαστήριο να είχε πράγματι επαρκείς αφορμές και ευκαιρίες να ασχοληθεί με το σύνολό τους. Και τούτο, ανεξάρτητα από το εάν αυτές αφηρημένως υπάγονταν στην ίδια δικονομική πράξη. Αντιθέτως, όσα περιστατικά (θεμελιωτικά του επιπλέον αδίκου) παρέμειναν στην αφάνεια κατά τη διάρκεια της ποινικής δίκης, τόσο στην προδικασία όσο και στην κύρια διαδικασία, καθιστούν αδικαιολόγητη την ανωτέρω εμπιστοσύνη του κατηγορουμένου ότι το δικαστήριο όφειλε αφηρημένα να τις ερευνήσει, αφού παρέμειναν εξ ολοκλήρου άγνωστες σε αυτό. Στην τελευταία περίπτωση ελλείπει και το «στίγμα» της πλημμελούς άσκησης του διερευνητικού καθήκοντος, το οποίο αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για να αναπτύξει το δεδικασμένο την «κυρωτική λειτουργία» του, γιατί η κατάλυση των μη κριθεισών ποινικών αξιώσεων που προκαλεί το δεδικασμένο δεν αποδίδεται σε κάποιο σφάλμα των κρατικών οργάνων. Υπό αυτήν την έννοια, οι υποστηρικτές της δεύτερης άποψης (μεταξύ των οποίων και ο Τζαννετής) διατείνονται ότι η ευρεία επενέργεια του

δεδικασμένου που προκαλεί η εφαρμογή της κρατούσας γνώμης θίγει αδικαιολόγητα την ουσιαστική δικαιοσύνη, χωρίς τούτο να δικαιολογείται από την ασφάλεια δικαίου και την «κυρωτική λειτουργία». Ως εκ τούτου, χρήζει συρρικνώσεως.

Ας δούμε την πρακτική εφαρμογή της εν λόγω άποψης στα παραδείγματά μας. Στο παράδειγμα της «εγκληματικής οργάνωσης» διαφαίνεται ότι δεν είναι διόλου δικαιολογημένο να πιστεύει ο κατηγορούμενος ότι το δικαστήριο θα ασχοληθεί με άπαντα τα εγκλήματα που ενδεχομένως τέλεσε κατά τη διάρκεια της συμμετοχής του στην οργάνωση. Διότι δεν είναι ούτε αναμενόμενο ούτε εφικτό το δικαστήριο, που εκδικάζει την κατηγορία για την πολυετή (πενταετή) συμμετοχή του σε αυτήν, να επεκταθεί σε όλα τα στιγμιαία εγκλήματα που διέπραξε κάθε μέλος της. Κατά συνέπεια, η μη ενασχόληση του δικαστηρίου με αυτά δεν συνιστά πλημμέλεια, αφού τούτη δεν ήταν αντικειμενικώς δυνατή με βάση τις πραγματικές διαγνωστικές ικανότητές του. Συνεπώς, η εκ των υστέρων απόδοση των ανθρωποκτονιών στα μέλη της οργάνωσης δεν καλύπτεται από το δεδικασμένο της αμετάκλητης κρίσης για το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης. Αντίθετα, στο παράδειγμα των «άσκοπων πυροβολισμών» κρίνεται περισσότερο εύλογο το δικαστήριο που κρίνει την κατηγορία της οπλοχρησίας να αναζητήσει την απόληξη όλων των συγκεκριμένων βλημάτων, ώστε -εάν δεν το πράξει- να μπορεί να αποδοθεί σε αυτό μομφή για την παράλειψή του. Σημειώνεται εδώ ότι σημασία δεν έχουν μόνο τα πορίσματα της αποδεικτικής διαδικασίας του ακροατηρίου και οι αφορμές του δικαστηρίου να ασχοληθεί με όλες τις όψεις της συμπεριφοράς, αλλά και οι πραγματικές ερευνητικές δυνατότητες των (προ)ανακριτικών αρχών στην προδικασία. Και νομίζω ότι οι τελευταίες διέθεταν επαρκή αφορμή και δυνατότητα να αναζητήσουν την έκβαση των πυροβολισμών. Επομένως, εδώ το δεδικασμένο οφείλει να επεκταθεί και στη μη κριθείσα ανθρωποκτονία.

2. Εκ των υστέρων ατελείς αποφάσεις

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, η ουσιαστική δικαιοσύνη θίγεται και όταν η αμετάκλητη απόφαση δεν απαξιολογεί με πληρότητα την εγκληματική συμπεριφορά του υπαιτίου, επειδή μετά την έκδοσή της επήλθε ένα βαρύτερο αποτέλεσμα. *Παράδειγμα:* Μετά την έκδοση αμετάκλητης απόφασης για βαριά σωματική βλάβη (ΠΚ 310) ο παθών αποβιώνει συνεπεία του τραύματος. Συνεπώς, η ορθή ποινική μεταχείριση του δράστη υποδεικνύει την τιμώρησή του για το αδίκημα της θανατηφόρου σωματικής βλάβης (ΠΚ 311). Εν προκειμένω, η ποινική απόφαση δεν είναι εξαρχής ατελής, διότι κατόρθωσε να αξιολογήσει ορθώς την πράξη καθ' όλες τις περιστάσεις που υπήρχαν κατά το χρόνο έκδοσής της. Καθίσταται όμως προβληματική εκ των υστέρων, γιατί τελεί σε

αναντιστοιχία με την επιγενομένως διαμορφωθείσα πραγματική κατάσταση. Και το ζητούμενο εδώ είναι αν η αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης μπορεί να αποκατασταθεί με την άσκηση συμπληρωματικής δίωξης για το πρόσθετο βαρύτερο αποτέλεσμα. Η κατάφαση μιας τέτοιας δυνατότητας προϋποθέτει ότι το τελευταίο προσλαμβάνει δικονομική αυτοτέλεια, διότι διαφορετικά καταλαμβάνεται και αυτό από την αρχή *ne bis in idem*.

Όπως είδαμε ανωτέρω, η κρατούσα γνώμη δέχεται ότι η δικονομική πράξη είναι μονοδιάστατη και το δεδικασμένο καταλαμβάνει όλες τις κριθείσες και μη κριθείσες όψεις της εγκληματικής συμπεριφοράς, υπό την προϋπόθεση ότι ο λόγος μη διερεύνησης των τελευταίων δεν συνίστατο σε νομική αδυναμία του δικαστηρίου (αναρμοδιότητα – έλλειψη έγκλησης). Υπό την εκδοχή αυτή, λέγεται ότι το πρόσθετο βαρύτερο αποτέλεσμα ήταν νομικώς αδύνατον να ληφθεί υπόψιν ως ανύπαρκτο γεγονός κατά το χρόνο έκδοσης της απόφασης. Επιπλέον, η (ανωτέρω παρατεθείσα) αντίθετη 1^η γνώμη υποστηρίζει ότι η δικονομική πράξη είναι δυαδική και το δεδικασμένο περιορίζεται μόνο στις κριθείσες όψεις της εγκληματικής συμπεριφοράς και ουδέποτε στις μη κριθείσες, ανεξαρτήτως του λόγου για τον οποίο δεν ερευνήθηκαν. Και υπό αυτή την εκδοχή, το βαρύτερο αποτέλεσμα δεν καλύπτεται από το δεδικασμένο, διότι δεν κρίθηκε. Τέλος, η (ανωτέρω παρατεθείσα) αντίθετη 2^η γνώμη αποβλέπει στις συγκεκριμένες πραγματικές δυνατότητες του δικαστηρίου και ορίζει ότι το δεδικασμένο καταλαμβάνει τις κριθείσες όψεις της εγκληματικής συμπεριφοράς και, από τις μη κριθείσες, μόνον εκείνες που μπορούσαν πράγματι να διερευνηθούν. Αφήνει δηλαδή ακάλυπτες εκείνες τις όψεις που δεν μπορούσαν να κριθούν, αδιακρίτως αν η αιτία αδυναμίας συνίστατο σε νομικούς ή πραγματικούς λόγους. Και με αυτή την έννοια, το πρόσθετο βαρύτερο αποτέλεσμα δεν μπορούσε πράγματι να κριθεί από την αμετάκλητη απόφαση (αφού ήταν ανύπαρκτο κατά το χρόνο έκδοσής της). Άρα δεν καταλαμβάνεται από το δεδικασμένο.

Ας σημειωθεί ότι η νομολογία του Αρείου Πάγου τηρεί στο ζήτημα επαμφοτερίζουσα στάση, ενώ η ελληνική θεωρία -πιστή στο σωρευτικό κριτήριο ενέργειας και αποτελέσματος- δέχεται ότι δεν καλύπτονται από το δεδικασμένο γεγονότα ανύπαρκτα κατά το χρόνο έκδοσης της απόφασης, πλην όμως κατ' εξαίρεση το δεδικασμένο της αθωωτικής απόφασης καταλαμβάνει και τα επιγενόμενα πραγματικά περιστατικά. Ειδικά, ως προς την εξαίρεση αυτή αντιτείνεται (ορθώς) ότι η έκταση του δεδικασμένου εξαρτάται αποκλειστικώς από το εύρος της δικονομικής πράξης και όχι από το εκάστοτε περιεχόμενο (καταδικαστικό/αθωωτικό) της αμετάκλητης δικαιοδοτικής κρίσης.

Ωστόσο, όλες οι ανωτέρω θεωρίες εκκινούν από το λογικό σφάλμα ότι στις εκ των υστέρων ατελείς δικαστικές αποφάσεις υπάρχει η ίδια

ανάγκη αποκατάστασης της ουσιαστικής δικαιοσύνης, ακριβώς όπως και στις απαρχές ατελείς. Ως εκ τούτου, (η 1^η και η 2^η) εφαρμόζουν τα κριτήρια τους προς το σκοπό συρρίκνωσης της δικονομικής πράξης στο πεδίο του δεδικασμένου, ώστε το τελευταίο να μην καταλαμβάνει τα πρόσθετα βαρύτερα αποτελέσματα που επέρχονται μετά το αμετάκλητο. Όμως, δεν μπορεί να αγνοηθεί ότι, οσάκις τα βαρύτερα αποτελέσματα αναφύονται μετά την αμετάκλητη κρίση, το περιεχόμενο της εκδοθείσας απόφασης -κατά το χρόνο έκδοσής της- είναι δίκαιο και ορθό (σε αντίθεση με τις απαρχές ατελείς). Κατά συνέπεια, οι εκ των υστέρων ατελείς αποφάσεις πρέπει να εξοπλισθούν με την ισχύ του δεδικασμένου, ενόψει του ότι δεν αντιφάσκουν προς τις απαιτήσεις της ουσιαστικής δικαιοσύνης. Ομοίως, και η κρατούσα άποψη (που αποκλείει από την εμβέλεια του δεδικασμένου τις μη κριθείσες όψεις της συμπεριφοράς που ήταν νομικώς αδύνατον να ληφθούν υπόψιν από το δικαστήριο) δεν μπορεί να εφαρμοστεί εδώ προκειμένου να δικαιολογήσει το δικονομικό διαχωρισμό του βαρύτερου αποτελέσματος, δεδομένου ότι το βαρύτερο αποτέλεσμα συνιστά πραγματική περίπτωση της εγκληματικής συμπεριφοράς και η αδυναμία κρίσης του από το δικαστήριο δεν οφειλόταν σε νομικά κωλύματα (π.χ. έλλειψη έγκλησης).

Συμπερασματικά, δεδομένης της ταυτότητας της δικονομικής πράξης ήδη με βάση το κριτήριο της φυσικής ενέργειας, το βαρύτερο αποτέλεσμα εντάσσεται σε αυτήν. Ο μόνος λόγος που θα δικαιολογούσε το δικονομικό διαχωρισμό του τελευταίου με οιοδήποτε κριτήριο (π.χ. συγκεκριμένες διαγνωστικές δυνατότητες του δικαστή) θα ήταν η απόκρουση των δυσμενών συνεπειών που προκάλεσε η αμετάκλητη απόφαση στο πεδίο της ουσιαστικής δικαιοσύνης. Όμως, η αμετάκλητη κρίση (όντας δίκαιη και ορθή) δεν έπληξε την τελευταία. Ως εκ τούτου, το πρόσθετο βαρύτερο αποτέλεσμα εντάσσεται στην ίδια δικονομική πράξη και (κατ' ορθή εκδοχή) καταλαμβάνεται από τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου κατ' άρθρο 57 ΚΠΔ. Συνεπώς, στο παράδειγμά μας ο δράστης δεν πρέπει να διωχθεί εκ νέου για το αδίκημα της θανατηφόρου σωματικής βλάβης.

Τέλος, για την αποφυγή ενδεχόμενων παρανοήσεων δέον να σημειωθεί το εξής: Είδαμε ανωτέρω (Κεφάλαιο Γ', σελ. 30-31) ότι στο διαρκές έγκλημα επιτρέπεται ο δικονομικός διαχωρισμός της συνεχισθείσας παράνομης κατάστασης μετά την έκδοση της πρωτοβάθμιας απόφασης, με συνέπεια αυτή να μην καλύπτεται από το δεδικασμένο. Και είναι πράγματι ορθό το λεγόμενο ότι η ποινική απόφαση κρίνει μόνον ό,τι έχει συμβεί μέχρι το χρόνο έκδοσής της, με αποτέλεσμα να χωρίζει τα επιγενόμενα αυτής περιστατικά σε αυτοτελή δικονομική πράξη. Τούτο, όμως, συμβαίνει υπό την προϋπόθεση ότι τα επιγενόμενα πραγματικά περιστατικά μπορούν πράγματι να αποκτήσουν δικονομική αυτοτέλεια, υπό την έννοια ότι θα μπορούσαν να κριθούν

μεμονωμένα, ακόμη κι αν εξέλιπαν τα περιστατικά που αποτέλεσαν τη βάση της πρώτης απόφασης. *Παράδειγμα:* Ο δράστης κατακρατεί το θύμα σε κατάσταση ομηρίας επί τετραετία σε άγνωστο τόπο. Αμέσως ασκείται ποινική δίωξη για αρπαγή (ΠΚ 322§1) και εκδίδεται πρωτοβάθμια καταδικαστική απόφαση εντός της πρώτης διετίας. Ακολούθως, ασκείται νέα ποινική δίωξη για το επιγενόμενο χρονικό διάστημα (δεύτερη διετία), οπότε ο δράστης καταδικάζεται εκ νέου. Εν προκειμένω, τα πραγματικά περιστατικά της μη καταλαμβανόμενης από το δεδικασμένο δεύτερης διετίας εξαρκούν αυτοτελώς για να στηρίξουν την δεύτερη καταδίκη. Ωστόσο, το πρόσθετο βαρύτερο αποτέλεσμα -στο παράδειγμα της σωματικής βλάβης που μετά το αμετάκλητο απέβη θανατηφόρα- εξαρτάται από εκείνη την μοναδική ενέργεια που το προκάλεσε (και κρίθηκε αμετακλήτως) και γι' αυτόν τον λόγο -ελλείπει νέας ενεργείας- δεν θα μπορούσε να προσλάβει δικονομική αυτοτέλεια και να εκδικαστεί εκ νέου.

Συνεπώς, εφόσον η ταυτότητα της δικονομικής πράξης καθορίζεται με κριτήριο την ενέργεια και όχι το αποτέλεσμα, τα επιγενόμενα βαρύτερα αποτελέσματα εμπίπτουν στο αυτό αντικείμενο της ποινικής δίκης και τυχόν επανάκρισή τους προσκρούει στην αρχή *ne bis in idem*.

Ευάγγελος Πλακαλής

ΣΥΝΑΦΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναγνωστόπουλος Ηλίας: Ne bis in idem, Ευρωπαϊκές και Διεθνείς όψεις, Αθήνα 2008.
- Ανδρουλάκης Νικόλαος: Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 5^η έκδοση, Αθήνα 2020.
- Δαλακούρας Θεοχάρης: Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (συνοπτική ερμηνεία κατ' άρθρο), 2^η έκδοση, 2020.
- Δέδες Χρήστος, Το αντικείμενο της ποινικής δίκης, Αθήναι 1961.
- Ζησιάδης Ιωάννης: Εγχειρίδιο Ποινικής Δικονομίας, τόμος Α', 1954.
του ιδίου: Εγχειρίδιο Ποινικής Δικονομίας, τόμος Β', 1958.
- Καρράς Αργύριος: Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 7^η έκδοση, Αθήνα – Κομοτηνή 2020.
- Κιούπης Δημήτριος: Οι σκοποί της ποινικής δίκης και το άρθρο 525 παρ. 1 αριθμ. 2 ΚΠΔ, ΠοινΧρ ΜΘ', 1999.
- Κωστάρας Αλέξανδρος: Ποιός είναι τελικά ο σκοπός της ποινικής δίκης;, ΜΝΗΜΗ ΙΙ, Δασκαλόπουλου – Σταμάτη – Μπάκα, τόμος Β', 1996.
- Μαργαρίτης Λάμπρος (επιμ.): Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (ερμηνεία κατ' άρθρο), τόμος Ι' & τόμος ΙΙ', 2020.
- Μπουρόπουλος Άγγελος: Ερμηνεία Κώδικος Ποινικής Δικονομίας, τόμος Α' και Β', 2^η έκδοση, 1957.
- Μυλωνόπουλος Χρήστος: Ποινικό Δίκαιο – Γενικό μέρος, 2^η έκδοση Αθήνα 2020.
- Παπαδαμάκης Αδάμ: Ποινική Δικονομία (Θεωρία – Πράξη – Νομολογία), 10^η έκδοση, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2021.
- Σπινέλλης Διονύσιος: Κατ' ιδέαν συρροή και δεδικασμένον, ΠοινΧρ ΚΓ', 1973.
- Τζαννετής Αριστομένης: Η ταυτότητα της δικονομικής πράξης, Αθήνα 2010.
του ιδίου: Το μερικό δεδικασμένο στην ποινική δίκη, Αθήνα 2001.